

Impactanalyse Participatiecoalitie

April 2025 – June 2025

Impact House

Inhoudsopgave

1 | Inleiding, conclusies & aanbevelingen

1.1 Inleiding

1.2 Conclusie

1.3 Aanbevelingen

2 | Opzet van de impactanalyse

2.1 Methodologie

3 | Impactanalyse

3.1 Effecten op bewoners

3.2 Effecten op gemeenten

3.3 Effecten op regionaal & landelijk niveau

3.4 Effecten op initiatieven

4 | Bijlagen

1 | Inleiding, conclusies & aanbevelingen

1.1 | Inleiding

De Participatiecoalitie (PC) heeft als doel om bewoners een structurele rol te geven in de energietransitie. Sinds de oprichting werkt de coalitie — bestaande uit HIER, Energie Samen, LSA Bewoners, Buurkracht en de Natuur en Milieufederaties — aan het zichtbaar maken, ondersteunen en versterken van bewonersinitiatieven en energiecoöperaties (in dit rapport voortaan gezamenlijk aangeduid als ‘initiatieven’) binnen energieprojecten.

Met het ondersteuningsprogramma dat is ontstaan vanuit het Klimaatakkoord, heeft de coalitie tussen 2019 en 2025 intensief samengewerkt met initiatieven, gemeenten, regio's en lokale groepen om tot gedragen duurzame oplossingen te komen.

In 2021 voerde Impact House, onderdeel van Grant Thornton, een eerste impactanalyse uit. Sindsdien zijn de activiteiten van de PC verder ontwikkeld en uitgebreid. Nu de coalitie al enkele jaren actief is, wil zij weten wat deze inspanningen concreet hebben opgeleverd. Daarom is Impact House opnieuw gevraagd om een impactevaluatie uit te voeren. Het onderzoek werd uitgevoerd tussen maart en mei 2025.

In deze evaluatie ligt de nadruk op de maatschappelijke effecten die de PC heeft gerealiseerd. De centrale vraag is niet *wat* de coalitie heeft gedaan, of hoe de samenwerking tussen de PC-partners zich heeft ontwikkeld, maar wat er in de praktijk is veranderd als gevolg van de inspanningen van de PC.

Het doel van het onderzoek is om te bepalen:

- In hoeverre hebben de activiteiten geleid tot de beoogde effecten?
- Welke rol heeft de PC hierin gespeeld en hoe hebben zij het verschil gemaakt?

De belangrijkste bevindingen en conclusies zijn terug te vinden in dit rapport.

Grant Thornton

1.2 | Conclusies: PC als aanjager van systeemverandering

Deze impactanalyse laat zien dat de PC een belangrijke bijdrage levert aan het betrekken van bewoners in de energietransitie. Dit doet zij door het versterken van lokale initiatieven en door te werken aan de versterking van de samenwerking tussen deze initiatieven en gemeentelijke, regionale en landelijke overheden.

Veranderingen op lokaal niveau:

Op lokaal niveau zijn initiatieven zichtbaarder en sterker geworden. Dankzij de coalitie zijn zij beter in staat om bewoners te bereiken, te activeren en vast te houden in het verduurzamingsproces. Er ontstaan buurtnetwerken, collectieve inkoopacties en lokale strategieën waarin bewoners elkaar motiveren en ondersteunen. Deze beweging is niet alleen sociaal van waarde, maar ook inhoudelijk: bewoners nemen steeds vaker concrete stappen richting verduurzaming.

De coalitie slaagt erin om meer en andere bewoners te bereiken dan gemeenten, waaronder ook bewoners met minder betrokkenheid bij de energietransitie, huurders, en inwoners met een migratieachtergrond. Externe stakeholders bevestigen dat hiermee het bereik is vergroot. Tegelijkertijd ervaren lokale initiatieven dat het in de praktijk lastig blijft om de meest kwetsbare groepen, bijvoorbeeld mensen met lagere inkomens of in energiearmoede, structureel te bereiken en te activeren. Hoewel verschillende PC organisaties en initiatieven hier veel inzet op plegen, blijft dit een belangrijk aandachtspunt voor de toekomst.

Veranderingen op gemeentelijk niveau:

De samenwerking met gemeenten is in veel regio's veranderd. Er wordt benoemd dat initiatieven steeds vaker volwaardig meedoen, en dit wordt gepast in gemeentelijke wijkaanpakken. In sommige gemeenten heeft dat geleid tot nieuw beleid, moties of subsidies, elders tot gedeelde werkstructuren en meer bestuurlijke steun. Gemeenten geven aan dat deze samenwerking zonder tussenkomst van de PC minder sterk of helemaal niet tot stand was gekomen. Vooral de rol van de PC als bruggenbouwer, kennispartner en aanjager van nieuwe werkvormen wordt daarbij gewaardeerd. Als kanttekening blijft dat de rol van de PC nog veel kan verschillen per gemeenten.

Veranderingen op regionaal en landelijk niveau:

Ook op regionaal en landelijk niveau is er beweging ontstaan. De PC heeft zichtbaar bijgedragen aan beleidsveranderingen, waaronder de verankering van energiegemeenschappen en het wettelijk vastleggen van 50% lokaal eigendom en de totstandkoming van ondersteunende regelingen. Door kennisontwikkeling, kennisdeling en agendering heeft de coalitie een betekenisvolle rol gespeeld. Hoewel de PC vaak niet de enige speler was, is haar rol als pleitbezorger, verbinder en kennisdrager essentieel geweest.

Daarnaast is er sprake van een merkbare verschuiving in het maatschappelijk discours over de rol van bewonersinitiatieven in de energietransitie. Waar voorheen initiatieven vooral werden gezien als uitvoerders of meedenkende partijen, worden zij nu vaker erkend als volwaardige en gelijkwaardige partners in het beleidsproces. Door het consistent agenderen van bewonersparticipatie en lokaal eigendom, heeft de PC bijgedragen aan deze fundamentele verandering in de manier waarop overheden, beleidsmakers en maatschappelijke organisaties over participatie denken en spreken.

Reflectie op de impactdoelen: Energietransitie met maatschappelijke en ecologische meerwaarde

Uit de impactanalyse blijkt dat de activiteiten binnen de programmalijnen RES en AGV van de PC in de afgelopen periode duidelijk hebben bijgedragen aan de beoogde doelen en hogere effecten, zoals beschreven in hun verandertheorieën*. Hogere effecten uit een verandertheorie komen vaak pas na langere tijd in beeld en zijn zelden het directe resultaat van één actor. Dat ze in deze analyse expliciet en onderbouwd terugkomen, en deels worden erkend door externe partijen, geeft aan dat de inzet van de coalitie impact maakt op systeemniveau.

De gerealiseerde effecten bij bewoners, gemeenten en in beleid zijn zichtbaar en deels structureel. Dat deze impact nu ook op systeemniveau wordt herkend, bevestigt de waarde van een aanpak die lokaal begint maar beleidsmatig doorwerkt. De uitdaging voor de toekomst ligt in het vasthouden van deze beweging, en in het blijven investeren in de condities die bewoners in staat stellen om blijvend mee te doen en mee te beslissen.

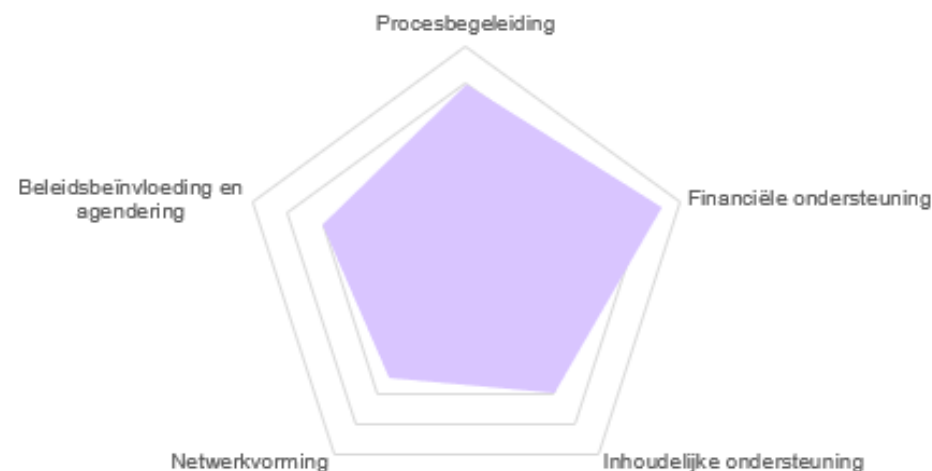
1.2 | Conclusies: PC speelt sleutelrol in ondersteuning van initiatieven

Uit de resultaten komt naar voren dat de kracht van de PC ligt in haar vermogen om te opereren op meerdere niveaus tegelijk: lokaal, regionaal en landelijk. Daarnaast levert de PC op meerdere vlakken maatwerk vanuit de ondersteuningsbehoefte van het initiatief. De belangrijkste punten die uit de analyse naar voren komen zijn:

- **Inhoudelijke ondersteuning:** via kennisproducten en kennisdeling, webinars, toolkits en communities of practice. Initiatieven hebben hun kennis en vaardigheden kunnen versterken. Dit heeft geleid tot professionalisering, vergroting van het bereik en meer vertrouwen bij bewoners. Gemeenten en regionale partijen erkennen ook de waarde van de PC in het aanreiken van kennis, het ondersteunen van samenwerking, en het agenderen van thema's als bewonersparticipatie en lokaal eigendom.
- **Financiële ondersteuning:** in de vorm van lokaal inzetbaar budget, uitbreiding van teams en uren beschikbaar stellen, en vergoedingen voor kosten van bijeenkomsten. De PC zorgt concreet voor geld wat door lokale initiatieven zelf kan worden gebruikt. Dit maakte voor veel initiatieven het verschil tussen wel of geen activiteiten. Deze steun verlaagt de drempel(s) voor initiatieven om activiteiten of acties op te zetten, en maakt het mogelijk om stappen te zetten.
- **Procesbegeleiding:** bij het opzetten en begeleiden van initiatieven, en bij het faciliteren van samenwerking met gemeenten. Soms richtte de begeleiding zich op de onderlinge samenwerking tussen initiatieven, soms op het op gang brengen of doorzetten van het gesprek met de gemeente. In andere gevallen ging het om het inzetten van passende werkvormen die de PC beschikbaar stelde. Uiteindelijk wordt aangegeven dat deze ondersteuning bij droeg aan meer vertrouwen tussen initiatieven, zowel onderling als tussen hen en lokale overheden.
- **Netwerkvorming:** door het verbinden van bewoners, lokale partijen met elkaar, met gemeenten en met landelijke beleidsnetwerken, heeft de PC een infrastructuur gecreëerd waarin kennisuitwisseling en samenwerking worden gestimuleerd.

- **Beleidsbeïnvloeding en agendering:** door het op de agenda zetten van onderwerpen als lokaal eigendom, bewonersparticipatie en coöperatief beheer - een vorm van gedeeld beheer waarbij bewoners, overheden en organisaties samen verantwoordelijkheid nemen voor bijvoorbeeld groene ruimte of lokale energievoorziening. Daarnaast door het bijdragen aan concrete beleidsveranderingen, zoals de opname van energiegemeenschappen in de nieuwe energiewet en versterkte aandacht voor natuur in opwekprojecten met behulp van het kwaliteitsbudget.

Overkoepelend: Flexibele en context specifieke aanpak: de PC heeft haar ondersteuning afgestemd op de unieke context van elke regio, met oog voor bestaande netwerken en lokale dynamiek. De aanpak onderscheidt zich door adaptiviteit, samenwerking en het voortdurend verbinden van lokale praktijk aan de beleidskant.

Bijdrage PC aldus initiatieven

1.3 | Aanbevelingen

De impactanalyse laat zien dat de PC wezenlijke veranderingen in gang heeft gezet. Initiatieven zijn versterkt, gemeenten hebben hun beleid aangepast en op landelijk niveau is participatie steviger verankerd in regelgeving. Tegelijkertijd is het duidelijk dat systeemverandering tijd vergt. De maatschappelijke en institutionele context waarin de coalitie werkt, blijft complex, en veel van de bereikte effecten zijn nog kwetsbaar. Om de ingezette beweging te bestendigen doen wij de volgende aanbevelingen:

1. Blijf investeren in lokale initiatieven en hun slagkracht

De directe financiële en praktische ondersteuning die de PC biedt, is van cruciaal belang om initiatieven de middelen en handvaten te geven om hun werkzaamheden succesvol uit te voeren. De middelen gaan rechtstreeks naar waar het nodig is, en zijn daardoor direct inzetbaar voor lokale acties. Deze steun verlaagt barrières en vergroot de betrokkenheid en bereik van bewoners bij de energietransitie. Het zorgt ervoor dat bewoners een positie krijgen en meer door de gemeenten worden gezien, wat kan leiden tot vervolgfianciering en een vergrote impact. Zonder deze bijdrage kan een samenwerking of initiatief al heel snel geen vervolgstappen nemen.

Daarnaast werd benoemd in het onderzoek dat de PC initiatieven actiever kan begeleiden bij het ontwikkelen van een meer structurele rol binnen gebiedsprocessen en beleidsvorming. Dit geldt bijvoorbeeld voor de ontwikkeling van energiegemeenschappen, het spelen van een rol in de ontwikkeling van warmteprogramma's in samenwerking met gemeenten en het formuleren van lokale eigendomsafspraken.

2. Blijf werken aan inclusiviteit en het bereiken van moeilijk bereikbare groepen

De PC zorgt ervoor dat meer, en andere, mensen bereikt worden, mede dankzij de inzet van buurtteams, kennisdeling en begeleiding, zoals ook door externe partijen wordt bevestigd.

Tegelijkertijd blijft het van belang om te blijven werken aan het bereiken van de meest kwetsbare groepen. Er is vooruitgang te zien door de inzet van bewonerscollectieven die iets kunnen bijdragen aan huurders en bewoners met minder middelen. Hierbij is ook de samenwerking met gemeenten en regionale partners, en het bouwen aan vertrouwen, van cruciaal belang om grootschalig impact te realiseren.

3. Zet in op continuïteit en langetermijnplanning

Veel respondenten geven aan dat de ad-hoc karakter van financiering en begeleiding beperkend werkt. Juist in een transitieperiode waarin nieuwe samenwerkingen en netwerken ontstaan én de eerste resultaten zichtbaar worden, is consistentie van groot belang. Wij bevelen aan om een langetermijnstrategie te ontwikkelen waarin doelen, rollen, financiële commitment worden verduidelijkt. Dit biedt niet alleen houvast voor de uitvoering, maar is ook cruciaal voor impactgericht werken. Het maakt mogelijk om de huidige doelstellingen, zoals het vergroten van het bereik onder bewoners, het versterken van initiatieven, te vertalen naar concrete indicatoren: wie willen we bereiken en wanneer zijn we tevreden? Wanneer is een initiatief sterk genoeg om zelfstandig verder te gaan? En in welke situaties is aanvullende ondersteuning nog nodig? Deze concretisering stelt de Participatiecoalitie in staat om gericht te sturen en onderbouwde keuzes te maken over de inzet van middelen, en deze helder te communiceren naar zowel financiers als initiatieven.

4. Blijf structurele veranderingen agenderen

De PC heeft laten zien effectief te zijn in het op de agenda zetten van structurele thema's zoals lokaal eigendom, coöperatief beheer en bewonerszeggenschap. Door deze inzet is de PC niet alleen uitvoerder, maar ook katalysator van systeemverandering: zij verbindt praktijk en beleid, versterkt institutionele structuren en maakt initiatieven tot een blijvende kracht in de energietransitie. Deze inzet heeft bijgedragen aan beleidsverandering, maar het is nog geen vanzelfsprekendheid. Wetgeving of regelingen worden niet altijd benut, bijvoorbeeld omdat ze te complex zijn, en politieke aandacht voor participatie is niet constant. Blijf daarom investeren in strategische pleitbezorging, toegankelijk beleid en in verbinding met landelijke en regionale beleidsmakers. Suggesties vanuit de landelijke vertegenwoordigers voor de agendering zijn op de thema's:

- Financieringsstructuren voor bewonerscollectieven
- Participatie als pijler van beleidsontwikkeling; het structureel verankeren in elke beleidsfase

2 | Opzet van de impactanalyse

2.1 | Methodologie

Het vertrekpunt van het evaluatieplan was de verandertheorie van twee programmalijnen, Regionale Energie Strategieën (RES) en Aardgasvrije wijken (AGV), en een meetprioriteitsessie. Het doel van de impactanalyse is om inzicht te krijgen in het verschil wat de PC heeft gemaakt.

Wat is de toegevoegde waarde van de PC voor de participatie van bewoners en lokale initiatieven in de energietransitie?

De volgende deelvragen zijn opgesteld om deze vraag te beantwoorden.

- In hoeverre hebben de activiteiten geleid tot de beoogde effecten?
- Welke rol heeft de PC gespeeld en hoe hebben zij het verschil gemaakt?

Methodologie

Voor deze evaluatie is een mixed-methode aanpak gehanteerd waarbij zowel kwantitatieve als kwalitatieve dataverzamelmethode worden gebruikt. Er is gekozen voor een op Outcome Harvesting gebaseerde methode (bestaande uit drie schrijfsessies en drie surveys) en een aanvullende survey. Een uitgebreidere uitleg over de methodologie van Outcome Harvesting staat op de volgende pagina.

Ter aanvulling is er een survey gedeeld met de lokale vertegenwoordigers van de PC. Het doel van deze survey was om de volgende effecten van de verandertheorieën te meten, gekozen door middel van de meetprioriteitsessie:

- Bewoners(organisaties) zijn in staat gesteld om een volwaardige rol te spelen in de energietransitie
- Opwekprojecten worden sneller gerealiseerd
- Lokaal eigendom is vanzelfsprekend; lokaal zeggenschap over een eigen energievoorziening

De PC heeft de respondenten aangedragen voor zowel de Outcome Harvesting als de surveys. Voor Outcome Harvesting zijn initiatieven geselecteerd waar alle vijf PC-organisaties mee hebben samengewerkt, verspreid over tijd, thema (RES/AGV), activiteiten en regio's. Voor de surveys zijn landelijke stakeholders betrokken, waaronder ministeries, NPRES-regiocoördinatoren, landelijke organisaties en gemeenten waar de PC mee heeft samengewerkt.

Analyse en rapportage:

De voorlopige bevindingen zijn vervolgens in een sense-making sessie met de PC gezamenlijk besproken, geïnterpreteerd en aangevuld. Op basis hiervan is deze eindrapportage opgesteld.

Onderzoeks-methode	Aantal respondenten
Outcome Harvesting sessies met initiatieven	18
Survey gemeenten	11
Survey landelijke stakeholders	26
Survey externe partijen	4
Survey lokale vertegenwoordigers	22

2.2 | Wat is Outcome Harvesting en welke stappen hebben we doorlopen?

Outcome Harvesting is een evaluatiemethode die gebruikt wordt om verandering te identificeren, formuleren, onderbouwen en interpreteren. Het is speciaal geschikt voor complexe vraagstukken waar relaties tussen oorzaak en gevolg niet bekend of niet te achterhalen zijn. Het begint bij welke veranderingen er bereikt zijn en kijkt dan hoe het project of de activiteit daaraan heeft bijgedragen.

Volgens de methode is een **outcome** (ook wel effect of verandering genoemd) een waarneembare verandering die optreedt in het gedrag van een actor (een individu, een groep individuen, een organisatie of een instelling). Een verandering kan positief of negatief zijn en bedoeld of onbedoeld. Het is een officiële methodiek ([zie bijvoorbeeld Better Evaluation](#)) die wij hebben gebruikt in deze evaluatie.

Stappen die we hebben doorlopen:

1. We hebben gezamenlijke de scope bepaald.

We hebben ons gericht op waarneembare veranderingen die hebben plaatsgevonden in de periode tussen 2019 en 2025.

2. In drie schrijfsessies met initiatieven hebben we outcomes geformuleerd*.

Heel gericht en specifiek hebben we gekeken welke waarneembare veranderingen initiatieven hebben opgemerkt bij zichzelf, maar ook het bredere veld. Vervolgens hebben we bepaald:

- (a) welk bewijs er is dat deze verandering daadwerkelijk heeft plaatsgevonden;
- (b) welke bijdrage de PC aan deze veranderingen heeft geleverd;
- (c) waarom deze veranderingen relevant zijn gegeven de doelen van de PC.

* De outcomes zijn door deelnemers zelf geformuleerd en onveranderd opgenomen in de tabellen als ruwe data.

3. Daarna zijn de veranderingen getoetst en onderbouwd bij externe partijen (substantiëren).

Op basis van de veranderingen die genoemd worden wil je deze substantiëren. Hiervoor zijn drie surveys ontwikkeld: voor gemeenten en NPRES-accounthouders, beleidsmedewerkers in de landelijke politiek, en externe partijen die een rol spelen in de energietransitie. De PC heeft respondenten aangedragen, die vervolgens een survey hebben ontvangen waarin zij gevraagd worden of de outcome daadwerkelijk heeft plaatsgevonden zoals beschreven en of de bijdrage van de PC klopt. In totaal hebben we 38 outcomes opgehaald, waarvan er 25 zijn uitgewerkt in dit rapport wegens relativiteit en aansluiting bij de doelen van de PC ([zie bijlage 1 t/m 5](#))

4. Analyseren en interpreteren.

De inzichten hebben we vervolgens tijdens een “sense-making” sessie met de PC verder van duiding voorzien.

3 | Impactanalyse

3.1 | Effecten op bewoners

3.1.1 | Bewoners: aanpak en bevindingen

Wat we hebben onderzocht

We hebben veranderingen opgehaald bij initiatieven middels een schrijfsessie. Daarna hebben we ter validatie een survey uitgestuurd naar gemeente medewerkers en beleidsmedewerkers. Aanvullen is er gekeken naar resultaten uit de lokale vertegenwoordigers survey.

De initiatieven hebben meerdere outcomes geïdentificeerd die gericht zijn op bewoners. Daarmee hebben we **drie effecten uit de verandertheorie** geïdentificeerd die naar voren kwamen. Deze staan rechts aangegeven. Omwille van tijd en budget zijn de bewoners effecten niet overal gevalideerd door middel van vragenlijsten. Hier kunnen de aangegeven documenten in 'bewijs' worden aangenomen als aannemelijk en ter validatie.

De belangrijkste bevindingen

We constateren dat de impact die wordt gemaakt op bewoners voornamelijk draait om versterking in zowel samenwerking, betrokkenheid, en vertrouwen in de energietransitie. De volgende veranderingen zijn geïdentificeerd:

- **Bereik en vertrouwen:** Initiatieven bereiken op wijkniveau veel bewoners via informatieavonden, enquêtes en buurtgerichte aanpakken. Deze lokale benadering wordt als betrouwbaar en laagdrempelig ervaren, en draagt bij aan het opbouwen van langdurige netwerken.

- **Van bereik naar actie:** In steeds meer wijken ondernemen bewoners concrete stappen, zoals deelname aan collectieve inkoopacties of het aanvragen van offertes. Er zijn veel voorbeelden waarin buurtgroepen effectief hebben bijgedragen aan isolatiemaatregelen voor tientallen woningen.

Hoewel er veel ervaring en kennis is bij zowel PC-organisaties als lokale initiatieven over het betrekken van lastig bereikbare groepen, ervaren initiatieven en gemeenten nog steeds dat het een uitdaging is om bewoners met lagere inkomens of meer energiearmoede structureel te betrekken.

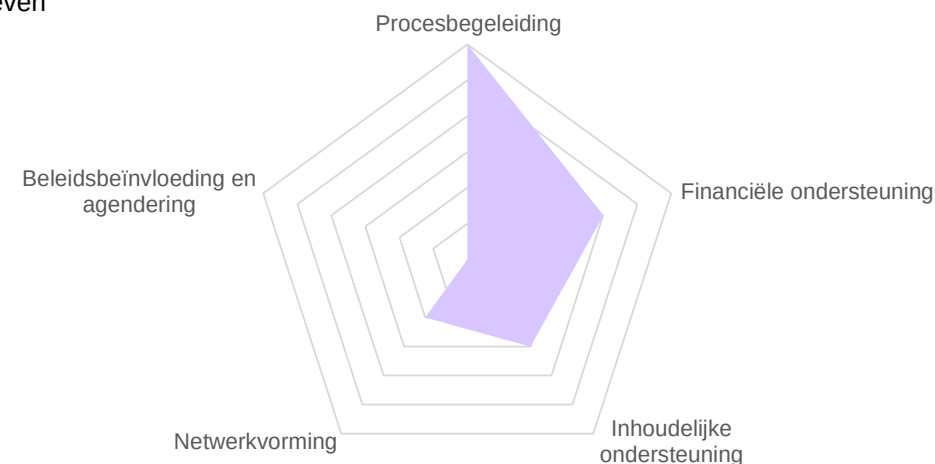
Een meerderheid van de gemeenten survey respondenten ziet dat initiatieven het bereik vergroten. 75% geeft aan dat dit bereik kleiner zou zijn zonder de PC, hoewel de bijdrage van de PC niet overal even zichtbaar is.

Thema's verandertheorie:

1. Iedereen doet mee. Bewoners (organisaties) zijn in staat gesteld om een volwaardige rol te spelen in de energietransitie. Bewoners willen en kunnen meedoen aan de energietransitie
2. Er vindt goede procesparticipatie plaats. Dit leidt tot meer vertrouwen in de transitie
3. Versterken van gemeenschapszin in dorpen, buurten en wijken, waarin rechtvaardigheid en inclusiviteit voorop staan.

Bijdrage PC

■ Bewonersinitiatieven / energiecoöperaties

3.1.2 | Bewoners worden bereikt

Uit de schrijfsessies komt naar voren dat initiatieven ervaren dat zij een breder en effectiever bereik hebben onder bewoners dan veel andere partijen in het veld. Via informatieavonden, persoonlijke enquêtes, gezamenlijke inkoopacties en wijkgerichte benaderingen slagen zij erin om bewoners op een toegankelijke en betrouwbare manier te informeren over woningverduurzaming. Deze werkwijze draagt bij aan het opbouwen van vertrouwen, en wordt door initiatiefnemers als effectiever ervaren dan een directe communicatie vanuit gemeenten.

Daarnaast geven initiatieven aan dat hun aanpak bijdraagt aan duurzame vormen van sociale organisatie in wijken. Door het voeren van gesprekken aan de deur, het organiseren van bijeenkomsten en het opzetten van buurtteams, ontstaan lokale netwerken waarin bewoners elkaar versterken en vasthouden in het verduurzamingsproces. In verschillende wijken zijn stuurgroepen of werkgroepen ontstaan die gericht onderzoek doen naar verduurzamingsmogelijkheden en actief werken aan het betrekken van een zo groot mogelijk deel van de buurt.

Deze signalen worden deels bevestigd in de survey onder gemeentelijke medewerkers. Een meerderheid van de respondenten herkent dat initiatieven bijdragen aan het vergroten van het bereik richting bewoners. De zichtbaarheid en bijdrage van de PC wordt hierin wisselend beoordeeld: in sommige gemeenten is de rol van de PC duidelijk zichtbaar, in andere contexten minder.

Toch geeft **75% van de gemeentelijke survey aan dat het bereik naar bewoners kleiner zou zijn zonder de aanwezigheid en inzet van de PC.**

Volgens de initiatieven leveren leden van de PC een directe bijdrage aan het vergroten van bereik, onder andere door:

- Begeleiding en ondersteuning van buurtteams en bewonersgroepen;
- Het aanreiken van handvatten die gemeenten helpen in hun communicatie en participatieaanpak;
- Financiële middelen die initiatieven in staat stellen om activiteiten te organiseren en op te schalen.

Outcomes	Stuurgroep Energietransitie	EnergieRijk Houten
Wat	In de zomer van 2022 is LSA bewoners bij onze wijk betrokken om zoveel mogelijk bewoners mee te krijgen voor isoleren van onze woningen.	Sinds 2024 worden meer dan 30% van bewoners van de Erven maandelijks bereikt via een nieuwsbrief om hen te activeren tot verduurzaming van woning en wijk.
Bewijs	Door LSA is er gestuurd op communicatie. Daarvoor is een aparte communicatiegroep gevormd. Zij organiseren activiteiten zoals een energiecafé, een Hofkaravaan die door de wijk trekt op een of meer dagen met muziek erbij een brassband of jazzballet, er worden hofvertegenwoordigers gezocht, die per hofje koffiemomenten gaan organiseren.	• Bij x adressen is de enquête persoonlijk afgeleverd, meer dan 30% van de bewoners hebben deze ingevuld in 2024. • Er zijn x (mail)adressen uit de Erven toegevoegd aan de database van EnergieRijk Houten, die maandelijks een nieuwsbrief ontvangen. • Webpagina met voortgang en resultaten op de Erven-wijkpagina: https://energierijkhouten.nl/mijnbuurt/energieijke-erven/.
Bijdrage	De procesbegeleider van LSA droeg met veel enthousiasme een heleboel voorbeelden aan. Dat werkte echt aanstekelijk, zodat we met haar zijn gaan brainstormen. Ze was heel positief over elke kleine bijdrage waar groepsleden of buurtbewoners mee kwamen. Echt het halfvolle glas ipv het half lege. Dat was heel fijn. ; Er is ook een andere bijdrage, nl die van de gemeente; de gemeente heeft ons als wijk in staat gesteld om bij een viertal woningtypen een energiescan te laten uitvoeren door een door de gemeente aangewezen bedrijf zodat wij weten wat de zwakke plekken/verbeterpunten in onze woningen zijn. De gemeente heeft dit bekostigd.	NMU-gelden hebben EnergieRijk Houten geholpen om een wijkteam te initiëren in de Erven. Dit team heeft vervolgens via een enquête, persoonlijk afgeleverd van deur tot deur, meer dan 30% van de wijk bereikt. EnergieRijk heeft dit team verder kunnen begeleiden naar vervolgvactiteiten, zoals een isolatie-avond en collectieve inkoopactiviteiten.
Extern gevalideerd	Nee, bewijs aannemelijk	Nee, bewijs aannemelijk

3.1.2 | Bewoners worden bereikt

Zoals aangegeven in het vorige hoofdstuk worden meer bewoners bereikt via initiatieven. Tegelijkertijd wordt ook de kanttekening geplaatst dat ze niet alle doelgroepen weten te bereiken die ze voor ogen hebben. Dit kwam naar voren tijdens de schrijfsessies, en werd breder erkent door respondenten van de gemeentelijke survey.

Dit wordt voornamelijk genoemd als een observatie over het type bewoners dat deelneemt aan activiteiten van de initiatieven, bijvoorbeeld in Peize. Uit meerdere onderzoeken blijkt dat vooral mensen uit de midden- en hogere sociaaleconomische klassen deelnemen aan de energietransitie en klimaat-gerelateerde initiatieven. Dit blijkt onder meer uit onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau (2021)¹ en het Planbureau voor de Leefomgeving (2020)². Het wordt door een deelnemer van de schrijfsessie omschreven als een 'lange adem' om zoveel mogelijk inwoners mee te laten doen.

Een belangrijke kanttekening hierin is dat deze verandering voornamelijk gaat om bewoners die uiteindelijk actie ondernemen. Er is een positieve verandering in bereik en activiteit in verschillende wijken, echter blijkt nog steeds dat de bewoners die daarna daadwerkelijk een stap nemen (maatregelen om hun woning te verduurzamen of deelnemen aan een collectieve inkoopactie) vaak niet behoren tot de moeilijk bereikbare groepen, of bewoners met lager inkomen. Dit kan ook betekenen dat moeilijk bereikbare groepen langer de tijd nodig hebben voordat er actie wordt ondernomen. Daarnaast hebben de initiatieven niet altijd volledig zicht op alle PC-activiteiten.

"Het is moeilijk om de mensen met de laagste inkomens, grootste problemen, hoogste energierekeningen (als % van hun inkomen) te bereiken." – medewerker bij gem. Amersfoort

De PC speelt een positieve bijdrage hierin door mee te denken over het bereik van verschillende bewoners. Een recente ontwikkeling die hierbij relevant ook is, is de inzet van middelen uit het Nationaal Isolatieprogramma (NIP). Deze gelden, gericht op woningen met energielabel D tot en met G, kwamen pas in 2024 beschikbaar. Inmiddels zijn er samenwerkingen ontstaan tussen gemeenten en bewonersinitiatieven waarin NIP-middelen aanvullend worden ingezet op de ondersteuning vanuit de Participatiecoalitie. Dit biedt kansen om ook huishoudens in kwetsbare wijken beter te bereiken en te ondersteunen.

¹ Sociaal en Cultureel Planbureau (2021). *Klimaataanpak: toekomstbepalende keuzes voor onze samenleving. De energietransitie vanuit burgerperspectief*. Den Haag: SCP. Zie p. 76. Geraadpleegd via: <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2021/06/22/klimaataanpak-toekomstbepalende-keuzes-voor-onze-samenleving>

² Planbureau voor de Leefomgeving (2020). *Balans van de Leefomgeving 2020 – Burger in zicht, overheid aan zet. Bijlagen*. Den Haag: PBL. Geraadpleegd via: <https://www.pbl.nl/sites/default/files/downloads/pbl-2020-balans-van-de-leefomgeving-2020-4165.pdf>

Outcomes	Duurzaam Peize
Wat	Niet alle bewoners die we willen bereiken worden bereikt.
Bewijs	Op de activiteiten komen vooral de bemiddelde en middelbare woningeigenaren die al klimaatbewust zijn.
Bijdrage	NMF Drenthe blijft meedenken over het bereiken van ook andere inwoners, bv die met een kleinere beurs, of die verduurzaming nog minder op het netvlies hebben. Routes via scholen of verenigingen worden geopend.
Extern gevalideerd	Ja

Limitatie:

Hoewel in ons onderzoek slechts een selectie van initiatieven is meegenomen, viel op dat de stem van partijen die specifiek met kwetsbare groepen werken relatief onderbelicht bleef. Dit vormt een belangrijke beperking in de representativiteit van onze bevindingen.

Uit het bredere programma van de PC is te zien dat er juist veel aandacht is voor het betrekken van mensen in kwetsbare posities. De verschillende PC-partners zetten zich op uiteenlopende manieren in om bredere en meer diverse groepen bewoners te bereiken. Zo ondersteunt LSA lokale bewonersgroepen in meerdere steden, met expliciete aandacht voor gelijkwaardigheid en zeggenschap.

Enkele voorbeelden hiervan zijn:

- Laak (Den Haag): samenwerking met sleutelpersonen uit diverse gemeenschappen om bewoners in energiearmoede actief te betrekken bij beleid en initiatieven;
- Hilversum: begeleiding van bewoners in een wijk met gespikkeld bezit bij het gezamenlijk verduurzamen van woningen, inclusief ondersteuning op financieel vlak;
- Stichting Gezana: samenwerking binnen de Eritrese gemeenschap om collectief verduurzamingsmaatregelen in en rond het buurthuis op te pakken;
- In diverse steden worden daarnaast creatieve en laagdrempelige vormen ingezet, zoals tolken, bingo en buurtkeukens, om gesprekken over verduurzaming toegankelijk te maken voor huurders en mensen met beperkte middelen.

3.1.3 | Bewoners in actie

Initiatieven signaleren dat steeds meer mensen daadwerkelijk overgaan tot actie in de energietransitie. Waar eerder vooral sprake was dat initiatieven meer mensen bereiken, blijkt uit meerdere outcomes dat dit bereik zich in toenemende mate vertaalt in concrete gedragsverandering. Steeds vaker zetten bewoners stappen richting verduurzaming; van het aanvragen van offertes tot deelname aan gezamenlijke inkoopacties. Daarmee dragen initiatieven niet alleen bij aan bewustwording, maar ook aan de versnelling van de energietransitie van onderop.

Een belangrijke motor achter deze beweging is de wijk- of buurtaanpak die wordt gestimuleerd en ondersteund vanuit de PC. Waar landelijke politiek zich net name focust op het stimuleren van individuele bewoners en woningbouwcoöperaties, stuurt de PC met name aan op collectieve inkoopacties. Door lokaal te organiseren, ontstaat een laagdrempelige en vertrouwde context waarin bewoners elkaar informeren, motiveren en meenemen in verduurzamingsmaatregelen. Sterkere buurtgroepen zorgen niet alleen voor meer betrokkenheid in de wijk, maar versterken tegelijkertijd de uitvoeringskracht van de energietransitie op gemeentelijk niveau. Sinds 2023 nemen de verduurzamelingsresultaten van collectieve inkoopacties elk jaar toe.

Een illustratief voorbeeld is dat een informatieavond leidde tot concrete interesse onder bewoners, waarna een gezamenlijke inkoopactie voor HR++ glas werd georganiseerd. Uiteindelijk zijn in deze wijk 35 woningen voorzien van isolerend glas.

De bijdrage van de PC aan dit soort veranderingen is vooral financieel en faciliterend van aard. De beschikbare middelen worden onder meer ingezet voor het opzetten van buurtteams, het organiseren van bijeenkomsten (zoals flyers, locaties, en communicatiemiddelen) en het uitvoeren van gezamenlijke acties. Daarnaast leveren leden van de coalitie inhoudelijke ondersteuning, zoals het meedenken over activerende werkvormen. Zo adviseerde Natuur en Milieu Federatie (NMF) Drenthe om een energiemarkt te organiseren in Peize, waarmee bewoners toegang kregen tot betrouwbare informatie en concrete vervolgstappen konden zetten, zoals het aanvragen van offertes bij erkende installateurs.

De survey onder gemeentelijke medewerkers bevestigt deels het beeld dat buurtteams helpen om het bereik naar bewoners te vergroten. Zij geven aan daar zelf ook een belangrijke bijdrage te hebben.

Outcomes	Energie Coöperatie Lisse	Duurzaam Peize
Wat	Bewoners hebben op 28 januari en 14 februari twee voorlichtingsavonden van het Buurkrachtteam bijgewoond om ze voor te lichten over HR++ glas om drempels zoals "bij wie en wat kost het" weg te nemen.	Deelnemende bewoners in het dorp Peize ontvangen betrouwbare informatie en durven stappen te ondernemen om hun woning (verder) te verduurzamen, in dit geval offertes van betrouwbare installateurs
Bewijs	In april hebben ca. 35 woningeigenaren in Lisse de bestelling geplaatst voor nieuw HR++ glas. De woningen worden deze en volgende weken voorzien van dit nieuwe isolerend glas. De investering varieert tussen de € 750 en € 12.000 per woning.	Uitvraag bij bedrijven die meededen aan de energiemarkt van begin 2025 -> De aanwezige installateurs hebben aangegeven dat ze aanvragen hebben gehad n.a.v. de energiemarkt.
Bijdrage	Door eerst te analyseren welke interesses de bewoners in de wijk hebben, konden we als Buurkracht team deze mensen motiveren om deel te nemen aan de voorlichtingsavonden. We hebben stapsgewijs de aanwezigen voorgelicht over het waarom, het effect wat verwacht kon worden. En daarna aangegeven hoe we tot de selectie van de leverancier zijn gekomen. Vervolgens konden de woningeigenaren met vertrouwen de opdracht plaatsen bij deze leverancier. Door de collectieve inkoop werd het een investering met een gunstige prijs. De gemeente startte (toevalligerwijs) parallel hieraan met een lokale isolatie subsidie waardoor de investering nog gunstiger werd.	De NMF Drenthe heeft de suggestie aangedragen om zo'n energiemarkt te organiseren. De werkgroep heeft dit verder uitgewerkt, en daarbij gebruikgemaakt van een lijst van het Drents Energieloket van betrouwbare bedrijven.
Extern gevalideerd	Nee, bewijs aannemelijk	Nee, bewijs aannemelijk

3.1.4 | Vertrouwen en betrokkenheid van bewoners

De energietransitie is niet alleen een technisch en beleidsmatig vraagstuk, maar bovenal een sociale opgave. Bewoners moeten zich betrokken en serieus genomen voelen om mee te bewegen. De survey onder lokale vertegenwoordigers laat zien dat vertrouwen bij bewoners fluctueert, maar dat initiatieven een belangrijke rol spelen in het versterken ervan.

Vertrouwen: verdeeld beeld met ruimte voor verbetering

Wanneer gevraagd werd naar veranderingen in het vertrouwen van bewoners in de energietransitie, gaven respondenten een gemengd beeld:

- **29%** zag een lichte afname van vertrouwen.
- **29%** zag juist een lichte toename.
- Een relatief grote groep (**35%**) wist het niet zeker.

Vertrouwen groeit door nabijheid, maar brokkelt af door complexiteit

De verklaringen voor veranderend vertrouwen variëren. Positieve effecten worden toegeschreven aan de zichtbaarheid en inzet van initiatieven, zoals lokale collectieven die energie opwekken of informatiebijeenkomsten organiseren. Tegelijkertijd zorgen overheidsbeleid, polarisatie en technische complexiteit juist voor wantrouwen.

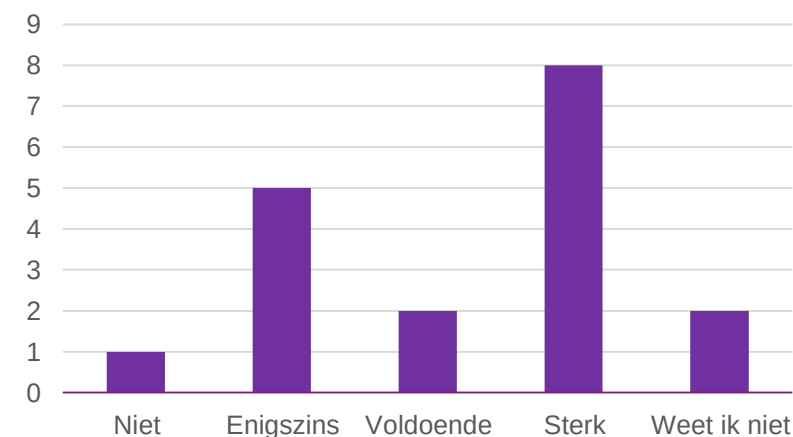
"Lokaal eigendom geeft vleugels, maar grotere projecten roepen weerstand op." – Lokale vertegenwoordiger regio West-Overijssel

"We bereiken vooral actieve bewoners. De stille meerderheid blijft vaak buiten beeld." – Lokale vertegenwoordiger Nijmegen

Andere factoren die het vertrouwen beïnvloeden zijn:

- Politieke onduidelijkheid en wisselend beleid
- De druk op vrijwilligers die vaak zonder middelen opereren
- Verwarring door tegenstrijdige communicatie van overheden en aanbieders
- Verhalen van successen én mislukkingen, die het beeld fragmenteren

In hoeverre heeft de inzet van initiatieven bijgedragen aan het vertrouwen van bewoners in de energietransitie?

Ongeveer 44% vindt dat initiatieven hebben bijgedragen aan het vertrouwen van bewoners in de energietransitie. Via laagdrempelige acties zoals collectieve inkoop, isolatieadvies of buurtbijeenkomsten bouwen initiatieven aan begrip en betrokkenheid en zijn meerdere bewoners meer vertrouwen gaan hebben. Een voorbeeld dat genoemd wordt:

"Zonder bewonersinitiatief had deze mevrouw nooit geïsoleerd. Ze vertrouwde de subsidie niet, maar wij hebben haar geholpen het traject te begrijpen." – Lokale vertegenwoordiger regio West-Overijssel

Ook grotere initiatieven werken positief, mits bewoners eigenaarschap ervaren. Zo leidde lokaal eigendom in een windproject tot een complete ommekeer bij voorheen kritische grondeigenaren. Echter blijft er wel een kanttekening: bewoners die helemaal geen vertrouwen hebben komen niet naar dergelijke bijeenkomsten toe, waardoor die narratieven buiten scope blijven.

3.2 | Effecten op gemeenten

3.2.1 | Gemeenten: aanpak en bevindingen

Wat we hebben onderzocht

In dit hoofdstuk hebben we onderzocht welke veranderingen plaats hebben gevonden bij de gemeenten, en wat de rol van de PC is geweest hierin. We hebben middels een schrijfsessie veranderingen hiervoor opgehaald. Daarna hebben we ter validatie een survey uitgestuurd naar gemeente medewerkers, beleidsmedewerkers, en lokale vertegenwoordigers.

Daarmee hebben we **twee effecten uit de verandertheorie** geïdentificeerd die naar voren kwamen.

De belangrijkste bevindingen

De opgehaalde outcomes weergeven twee grote veranderingen bij gemeenten.

Er is sprake van een positieve verschuiving in de samenwerking tussen gemeenten en initiatieven, gekenmerkt door meer vertrouwen, gelijkwaardigheid en wederzijdse betrokkenheid.

Deze verandering heeft in meerdere gemeenten geleid tot concrete aanpassingen in beleid waarin bewonersparticipatie en lokaal eigenaarschap een grotere rol spelen, zoals een aangenomen motie over het betrekken van energie-initiatieven, en de vaststelling van het lokaal beleidskader Lokaal Eigendom in verschillende gemeenten.

Bijdrage PC

De PC heeft hieraan bijgedragen door kennisdeling, beleidsadvies, netwerkvorming en financiële ondersteuning. Ze speelde een actieve rol in het zichtbaar maken van lokaal eigenaarschap en het versterken van initiatieven, onder andere via formats voor participatie en netwerkbijeenkomsten.

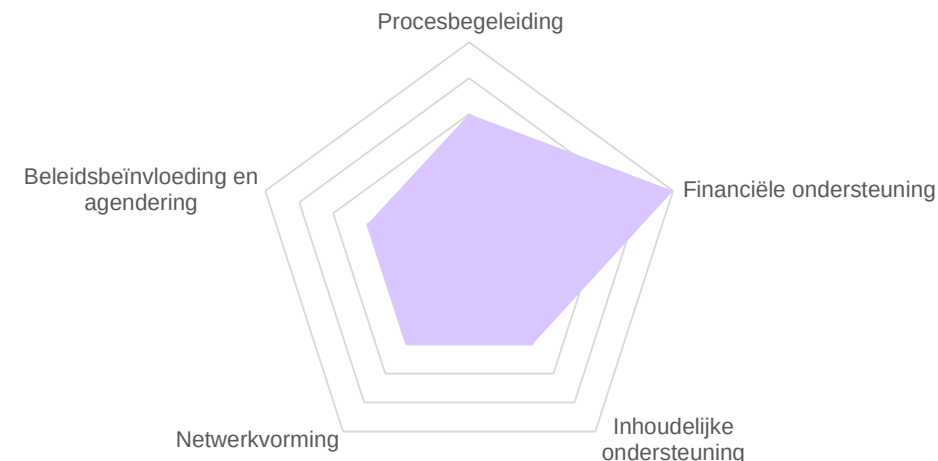
Zowel gemeentelijke medewerkers als lokale vertegenwoordigers herkennen deze bijdrage. Tegelijkertijd blijft beleid kwetsbaar door personeelwisselingen bij gemeenten, waardoor de rol van de PC als verbinder en bewaker van continuïteit cruciaal blijft.

Thema's verandertheorie:

1. Versterking van de lokale democratie. Nieuwe samenwerkingen, zoals lokaal eigendom, opgroeirecht en andere beleidsinstrumenten, die gelijkwaardige positie van bewonersinitiatieven in het speelveld met overheden en marktpartijen versterken.
2. Eigendom – ambtenaren en bestuurders maken goed gemeentelijk en provinciaal beleid op proces- en financiële participatie

Bijdrage PC

■ Gemeenten / NPRES-accounthouders

3.2.2 | Gemeenten hebben versterkte samenwerking met initiatieven en bewoners

De initiatieven hebben in de schrijfsessies een positieve verandering benoemd in de samenwerking tussen gemeenten, bewoners, en initiatieven.

In de afgelopen jaren lijkt er bij zowel gemeenten als initiatieven sprake van een verschuiving in de manier van samenwerken. Het wordt in toenemende mate gekenmerkt door meer **vertrouwen, gelijkwaardigheid** en **betrokkenheid** van beide kanten. Daarnaast voelen de initiatieven meer begrip vanuit de gemeente voor bewonersparticipatie. Dit wordt gezien door bijvoorbeeld financiële toezeggingen door een gemeente voor een werkgroep, of als de belangstelling en interesse van een gemeente in het werk van initiatieven op het gebied van woningverduurzaming van heel laag naar heel hoog gaat (zoals gezien bij gemeente Utrecht, door Energie-U). Hierdoor voelen initiatieven minder onzekerheid en zorg, en kunnen zich verder richten op inhoudelijk werk.

“Van consulteren naar meer samenwerken” - Regiegroep Duurzaam Vledderveen

Er wordt ook meer actief samen opgetrokken in de uitvoering. In sommige gevallen heeft dit geleid tot bredere betrokkenheid van woningcorporaties of tot concreet beleid waarin participatie een grotere rol speelt. Dit blijkt uit bijvoorbeeld;

- Succesvolle subsidieaanvragen door buurtinitiatieven samen met gemeenten (zoals voor de proeftuin Aardgasvrije Wijken in Den Bosch).
- Invloed van een warmtecoöperatie in gemeentelijke plannen, wat leidde tot bredere bewustwording en politieke aandacht voor lokale warmte-initiatieven in Houten.

Deze verandering wordt onderbouwd door de survey van gemeentelijke medewerkers. **100%** van respondenten herkent een **gedeeltelijk tot volledige** verschuiving (positief) in de samenwerking tussen gemeenten, initiatieven, en bewoners. De meerderheid (66%) geeft aan dat de PC hieraan heeft bijgedragen.

Respondenten van de survey voor lokale vertegenwoordigers erkennen dat er, middels een grote bijdrage van de PC; *“samenwerking en verbinding is tussen initiatieven en de overheid”*.

De bijdrage van de PC wordt op verschillende vlakken benoemd;

- Ondersteuning van energie coöperaties
- Kennisoverdracht
- Gesprekken met gemeenten (met als resultaat dat bijvoorbeeld subsidie ter beschikking wordt gesteld voor het betrekken van bewoners bij de energietransitie)
- Deelname aan bijeenkomsten
- Financiële bijdrage (bijvoorbeeld kosten dekken van activiteiten, zoals zaalverhuur, drukwerk, advertenties)

Deze ontwikkelingen laten zien dat lokale ondersteuning bijdraagt aan duurzaam gedrag en langdurige verandering. Goede begeleiding van bewoners en vrijwilligers leidt tot meer onderlinge verbondenheid en vergroot de beweging in andere wijken. Daarnaast ontstaat door deze samenwerking meer bewustzijn bij ambtenaren en coöperaties over de waarde van bewonersadvies. Dit versterkt het vertrouwen van bewoners om actief richting gemeenten te handelen. Ook is er meer kennisdeling over lokaal eigendom tussen overheden en coöperaties. Gezamenlijk maken zij verduurzaming voor bewoners haalbaarder en toegankelijker.

“Een ander concrete verandering is dat er dankzij de invloed van de participatiecoalitie een netwerk van partijen is ontstaan: buurtteams, wijkinitiatieven, Buurkracht, Blauwvinger Energie (via Energie Samen) en verschillende afdelingen van de gemeente.

Hierdoor worden signalen uit de praktijk makkelijk doorgegeven aan de gemeente en is er een goede aansluiting bij het beleid. (denk aan de isolatiesubsidie, de ontwikkeling van een voorschietfonds, warmteplannen, etc.)”

- Lokaal vertegenwoordiger uit RES-regio West Overijssel, gemeente Zwolle

Outcomes | Versterkte samenwerking

Outcomes	Duurzaam Peize	Energiecoöperatie Energie-U uit gemeente Utrecht	Regiegroep Duurzaam Vledderveen	
Wat	Vertrouwen in de werkgroep vanuit de gemeente is gegroeid en versterkt.	Eind 2024 ging de belangstelling/interesse/nieuwsgierigheid van gemeente Utrecht in het werk van Energie-U op het gebied van woningverduurzaming van heel laag naar vrij hoog.	Gemeente heeft een breder beeld van wat bewonersparticipatie is en hecht hier waarde aan.	Meer gelijkwaardigheid in de samenwerking tussen gemeente en project/werkgroep. Van consulteren naar meer samenwerken. Daardoor kunnen we veel meer uitdragen op de gemeente stadskanaal waarmee we een samenwerkingsovereenkomst hebben – en dat is ook een verandering – hoe krijg je bewoners mee “het is ook mijn probleem”
Bewijs	Financiële toezegging door gemeente i.s.m. energiecoöperatie	• Overleg tussen gemeente en Energie-U met flink gevulde kaart aan de muur (fotobewijs). • Serie gesprekken over samenwerking tussen gemeente, NMU, Buurkracht en Energie-U. • Documenten uitgewisseld met lijsten met buurten en werkwijze samenwerking. • Budget toegezegd door gemeente plus subsidieregeling, e.e.a. nog uit te werken, nog niet tastbaar nu.	Gemeente Stadskanaal heeft subsidie ter beschikking gesteld voor het betrekken van bewoners bij de energietransitie en daarvan leren (wat werkt wel en wat niet). Nu ook verlengd voor tweede jaar.	“Wethouder met klimaat als 2 beleidsmedewerkers op beleidsterrein duurzaamheid en het is ook wel eens benoemd”
Bijdrage	Werkgroep heeft onduidelijkheid aangekaart bij de gemeente. Vervolgens heeft Energiecoöperatie Noordseveld toegezegd om de kosten van de activiteiten (zaalhuur, drukwerk, advertenties) in de toekomst te dragen.	“Door budget via de Participatiecoalitie (Energie Samen) ging Energie-U in veel buurten aan het werk. Ook NMU en Buurkracht gingen in enkele buurten werken. Dat wekte de interesse van de gemeente. Dat was wel iets waar we op hoopten en wat we nodig hadden want de relatie was niet meer goed genoeg. Ook mislukte de poging van Utrecht om Overvecht-Noord aardgasvrij te krijgen en liep de gemeentelijke aanpak rondom stadsverwarming vast, waardoor binnen de gemeente ook een verandering van blik en werkwijze plaatsvond.”	LSA nam deel aan bepaalde overleggen en kon dit verschil goed benoemen naar gemeente. Zonder die bijdrage was dat effect sowieso minder geweest.	Telkens weer de posities benoemen die ieder heeft tegen jullie. Dat maakt mij zekerder en de andere zijn op een ander denkspoor gekomen en dat maakt de samenwerking makkelijker, een faciliterende rol. LSA is ook aangehaakt bij bijeenkomsten en heeft dat ook kunnen benoemen naar de gemeente. En dat maakt meer indruk dan een bewoner.
Extern gevalideerd	Ja	Ja	Ja	Ja

3.2.3 | Gemeenten maken aanpassingen in participatiebeleid

Een aantal initiatieven hebben een positieve verandering gesignaleerd in gemeentelijk beleid. Een aantal concrete voorbeelden zijn benoemd, zoals;

- Een aangenomen motie over het betrekken van energie-initiatieven in Groningen
- Vijf gemeenten in Midden-Holland hebben het lokaal beleidskader Lokaal Eigendom vastgesteld
- Gemeente Lisse staat nu positief ten opzichte van het verzoek voor een natuur inclusief zonnepark op een voormalige vuilstortplaats

Deze verandering wordt onderbouwd door de survey naar gemeenten. De meerderheid van respondenten (77%) herkent een positieve verandering in beleid in zijn/haar gemeenten.

Daarnaast ziet een meerderheid van respondenten uit de survey voor lokale vertegenwoordigers dat de PC een rol speelt in de **borging van lokaal eigendom** binnen beleid. Middels het **verbinden** van gemeenten en initiatieven, het **delen** van goede voorbeelden en beleidsmodellen, en **inhoudelijke input** wordt er invloed uitgeoefend op lokale beleidskeuzes.

Een concreet voorbeeld hiervan is Warm Assendorp, dat in Zwolle als initiatief is doorgestroomd naar een volwaardige gesprekspartner in het warmteprogramma van de gemeente. Hier wordt nu gewerkt aan een aparte beleidsbouwsteen gericht op samenwerking met bewonerscollectieven.

Een terugkerend thema in de toelichtingen van respondenten is de complexiteit en wisselvalligheid van lokaal beleid. Door het wisselen van wethouders en ambtenaren moeten initiatieven vaak telkens opnieuw beginnen. Juist daarom is het belangrijk dat de PC haar rol als **systeemversterker** blijft spelen.

“Bijna alle gemeenten streven naar 50% lokaal eigendom, maar nemen het lang niet altijd serieus. Dat vraagt om aanhoudende druk en voorbeeldwerking.” - Lokale vertegenwoordiger regio Hoeksche Waard

Tegelijkertijd wordt er door respondenten vanuit gemeenten aangegeven dat de gemeente zelf vaak ook een sleutelrol speelt, waarbij er meer ruimte wordt gemaakt voor bijvoorbeeld warmteprogramma's en soortgelijke initiatieven.

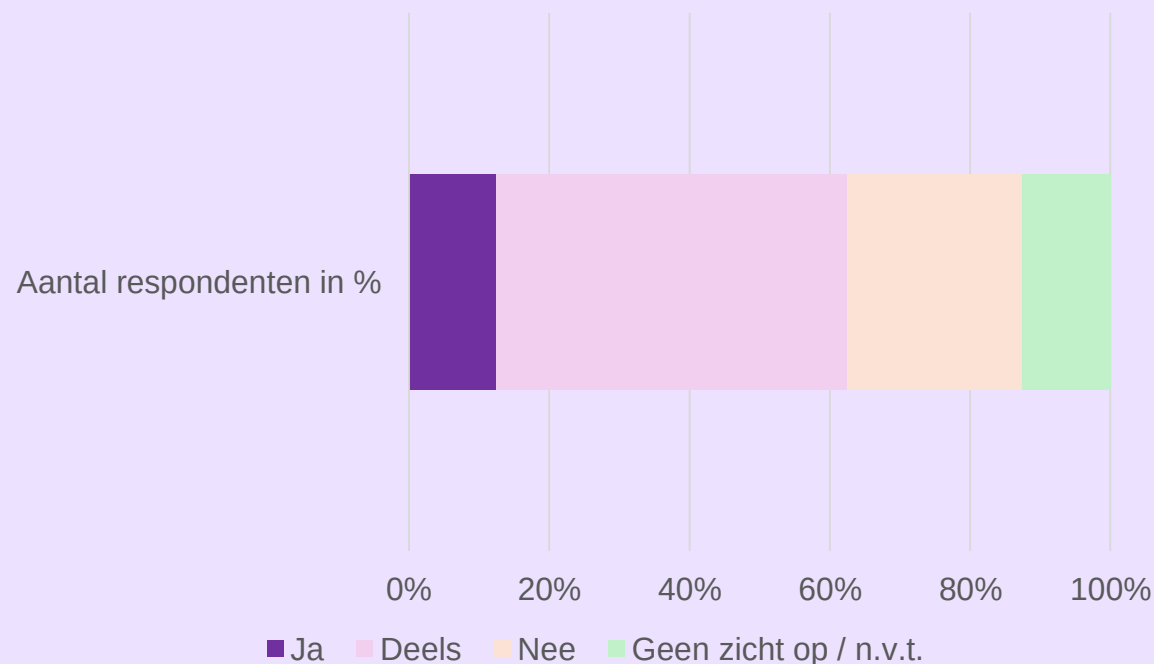
Bijdrage van de PC

De initiatieven benoemen twee expliciete punten waarop de PC op een effectieve manier heeft bijgedragen aan de geformuleerde outcomes;

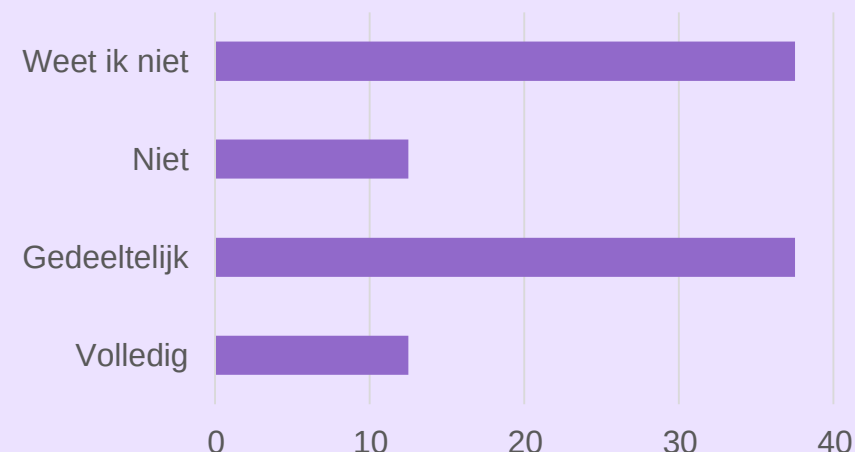
- Kennisdeling bij coöperaties en overheden (door middel van webinars, handreiking ambtenaren, en presentaties aan gemeenteraad)
 - *Bijvoorbeeld rondom lokaal eigendom. De natuur en milieufederatie in Overijssel (PC partner) heeft coöperaties en overheden bijgestaan in het borgen, vormgeven en stimuleren en het delen van kennis.” – RES West-Overijssel*
- Financiële bijdrage – wat heeft geleid tot een uitbreiding van teams, meer bewonersbijeenkomsten, en meer activiteiten in de wijken (zoals koffie-kar momenten)
 - *“Mede hierdoor is ons ledenaantal enorm gestegen waardoor we meer draagvlak hebben binnen de gemeente en de politiek niet om ons heen kan” – Grunneger Power*

Infographic: Vanuit het perspectief van de gemeenten en accounthouders

Meer bewoners worden bereikt door de PC: Herkent u deze verandering in uw gemeente?

In hoeverre denkt u dat de PC heeft bijgedragen aan deze verandering?

De rol van de PC:

Om de rol van de PC bij het bereiken van bewoners te verduidelijken, vroegen we respondenten om hun ervaringen te delen. Zij geven aan: *"Bij sommige gemeenten heeft de PC een grotere rol dan bij andere gemeenten."*

Ook merken ze op: *"Het zijn nog vooral de koplopers die bereikt worden. De interessante vraag ligt meer in wie komt in actie en welke stappen namen zij om ervoor te kunnen zorgen dat meer mensen stappen nemen."*

3.3 | Effecten op regionaal en landelijk niveau

3.3.1 | Regionaal en landelijk niveau: aanpak en bevindingen

Wat we hebben onderzocht

In dit hoofdstuk hebben we onderzocht wat er is veranderd bij de landelijke en provinciale beleidsmakers en welke rol de PC daarin heeft gespeeld. We hebben hierbij gebruikgemaakt van de verzamelde outcomes uit schrijfsessies met initiatieven, aangevuld met inzichten uit surveys onder landelijke en provinciale beleidsmakers. Daarmee hebben we **een effect uit de verandertheorie** onderzocht.

De belangrijkste bevindingen

De geformuleerde outcomes laten zien dat er in de afgelopen jaren duidelijke verschuivingen zijn opgetreden in de manier waarop initiatieven worden benaderd en gepositioneerd. Op regionaal niveau is sprake van sterkere samenwerking tussen coöperaties, een grotere organisatiegraad en een toenemende aansluiting op provinciale beleidskaders. Op landelijk niveau is de houding van beleidsmakers en stakeholders merkbaar veranderd. Initiatieven worden steeds vaker erkend als volwaardige, gelijkwaardige gesprekspartners. Dit komt onder andere tot uiting in de veranderde taal, de opname van bewonersparticipatie in beleidsplannen, en de verankering van collectieve zeggenschap in wet- en regelgeving.

Bijdrage PC

De impact van de PC ligt vooral in haar ondersteunende, verbindende en agenderende rol. Door het leveren van kennisproducten, extra capaciteit en beleidsdialoog via haar partners heeft de coalitie geholpen om participatie in landelijke politiek te verstevigen en bewonerscollectieven beter te positioneren in het speelveld.

Daarnaast heeft de coalitie met haar kennis en expertise een directe inhoudelijke bijdrage geleverd aan beleidsontwikkeling, onder andere over de mogelijkheid voor gemeenten en provincies om via verordeningen een inspanningsverplichting voor 50% lokaal eigendom te eisen.

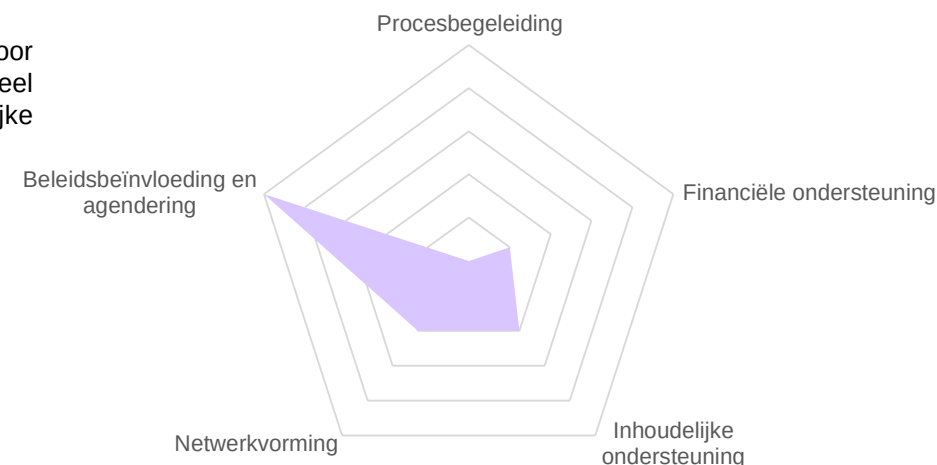
De coalitie is niet altijd zichtbaar als hoofdaanjager voor landelijke stakeholders, maar wordt door veel betrokkenen (gedeeltelijk) erkend als een belangrijke speler.

Thema verandertheorie:

Versterking van de lokale democratie. Nieuwe samenwerkingen, zoals lokaal eigendom, opgroeierecht en andere beleidsinstrumenten, die gelijkwaardige positie van bewonersinitiatieven in het speelveld met overheden en marktpartijen versterken.

Bijdrage PC

■ Regionaal en landelijk niveau

3.3.2 | Versterkte regionale samenwerking

Energiecoöperatie Bodegraven-Reeuwijk heeft een duidelijke verandering gesignaleerd op het gebied van regionale samenwerking. Dit betreft onder andere de totstandkoming van regionale koepels, gezamenlijke intentieverklaringen en ondersteuning bij het opschalen van projecten, vaak met betrokkenheid van provinciale overheden. Deze ontwikkeling is vooral zichtbaar in regio's waar energiecoöperaties zich hebben verenigd om sterker te staan tegenover marktpartijen en beter aan te sluiten op provinciaal beleid.

De survey onder landelijke en provinciale beleidsmakers bevestigt deels dit beeld. Een aantal respondenten herkent een verbetering in regionale samenwerking, waarbij het belang van krachtenbundeling op provinciaal niveau wordt erkend.

“Het regionale energiesysteem gaat steeds belangrijker worden. Coöperaties of energiegemeenschappen dragen daar aan bij.” – Beleidsmedewerker

Daarbij wordt de rol van de PC regelmatig genoemd, zij het meestal als ‘gedeeltelijk’ bijdragend. Er is geen brede consensus over de mate waarin deze samenwerking beleidsmatig is gestimuleerd door de coalitie.

Kanttekeningen uit de survey:

Sommige respondenten geven aan onvoldoende zicht te hebben op het regionale niveau, of ervaren dat samenwerking tussen coöperaties vooral plaatsvindt binnen hun eigen netwerken, met beperkte politieke betrokkenheid. Anderen benoemen dat de effectiviteit van de samenwerking sterk afhankelijk is van lokale trekkers en dat de coalitie vooral ondersteunend en faciliterend is geweest, maar niet de doorslaggevende actor.

Outcomes	Energie coöperatie Bodegraven-Reeuwijk
Wat	In 2025 hebben 10 bestaande lokale energiecoöperaties de intentieovereenkomsten getekend om te komen tot de regionale koepel Midden-Holland.
Bewijs	De getekende IOK's , subsidietoekenning provincie ZH
Bijdrage	Energie Samen Zuid-Holland ondersteund actief met materiaal (statuten, presentaties, etc). Daarnaast stellen de koepels regio Rijnmond en Rijnland Energie hun statuten en HRR beschikbaar.
Relevantie	Samenwerking lokale coöperaties en de mogelijkheid grootschaliger projecten op te pakken of te participeren in projecten van commerciële ontwikkelaars. De start wordt verwacht medio 2025.
Extern gevalideerd	Ja

3.3.3 | Landelijke erkenning van initiatieven

Uit de verzamelde outcomes van initiatieven blijkt, zoals eerder genoemd, dat de relatie met gemeenten in de afgelopen jaren wezenlijk is veranderd. Er is sprake van meer erkenning, grotere betrokkenheid en een toename in structurele samenwerking. De vraag die hieruit voortkwam, was of deze positieve ontwikkeling zich ook vertaalt naar de landelijke en provinciale politiek. Deze hypothese is getoetst in een survey onder beleidsmakers. ➡

Daarnaast wijzen verschillende respondenten op de veranderde houding van stakeholders binnen de energietransitie. Waar initiatieven in het verleden vooral als 'meedenkende partijen' werden beschouwd, worden zij steeds vaker erkend als volwaardige partners in beleid, uitvoering en besluitvorming. Bovendien is er sprake van een bredere ontwikkeling in het publieke en politieke narratief rondom bewonersparticipatie. Waar in 2019 nog vooral werd gesproken over 'het betrekken van bewoners', ligt de nadruk nu steeds meer op 'eigenaarschap', 'collectieve zeggenschap' en 'lokale kracht' (zoals te zien in het Klimaatakkoord). Dit veranderende perspectief komt tot uiting in zowel lokale als landelijke beleidsdocumenten, wetgeving en programmalijnen.

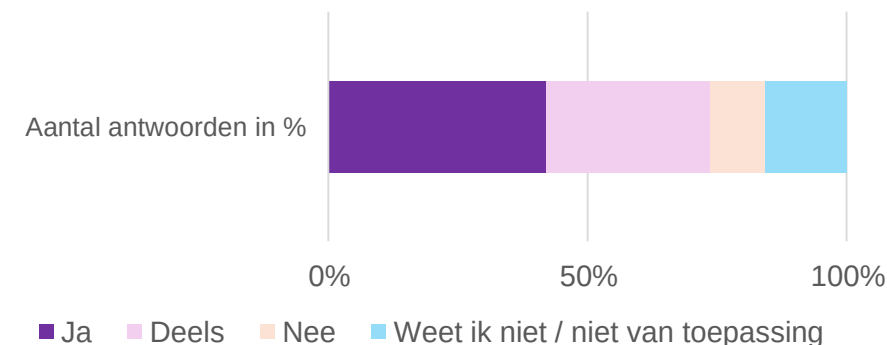
Respondenten erkennen dat de PC hierin een belangrijke rol heeft gespeeld: door het onderwerp consistent op de agenda te houden, actief deel te nemen aan beleidsnetwerken en inhoudelijk bij te dragen aan het publieke debat, heeft de coalitie bijgedragen aan deze verschuiving in houding, taalgebruik én beleidsrichting.

"Energiegemeenschappen worden serieus genomen en verankering in de nieuwe energiewet is voor sommige partijen in de landelijke politiek belangrijk."

- Beleidsmedewerker

"50% lokaal eigendom wordt steeds meer een item, daarin speelt de PC een belangrijke rol om dit onder de aandacht te houden." - Beleidsmedewerker

Herkent u dat de zichtbaarheid en/of erkenning van bewonersinitiatieven en energiecoöperaties in de energietransitie is toegenomen in de landelijke (of provinciale) politiek?

Noot. Alle % van het totaal aantal deelnemers

Meer zichtbaarheid en de bijdrage van de PC:

Om de bijdrage van de PC zichtbaar te maken vroegen we respondenten om toelichting. Zij geven aan: "Meer zichtbaarheid congressen, bijeenkomsten en webinars vaker in het nieuws."

Wel is er een kanttekening: "Het aantal zeer succesvolle initiatieven lijkt beperkt. Veel bewoners hebben nog niet van de bewonersinitiatieven gehoord. Dit maakt het lastig om de echte impact in te schatten."

3.3.4 | Landelijk beleid wordt aangepast

De initiatieven hebben enkele outcomes geïdentificeerd die gericht zijn op veranderingen in landelijk beleid. Zij noemen concrete ontwikkelingen zoals:

- **2019:** De invoering van de subsidieregeling SCE (Specifieke Coöperatie Energieopwekking), die collectieve opwekprojecten financieel mogelijk maakt;
- **2024:** De verankering van energiegemeenschappen in de nieuwe Energiewet; hierin is het streven naar 50% lokaal eigendom bij zon- en windprojecten voor het eerst wettelijk vastgelegd;
- **2023:** De introductie van het kwaliteitsbudget voor biodiversiteit bij energieprojecten, bedoeld om natuurversterkende maatregelen rondom zonne- en windparken te stimuleren.
- **2024:** De opname van de 'schouw' als erkend participatie-instrument binnen het kwaliteitsbudget.
- **2024:** De aanpassing van de SDE++ met een categorie natuur inclusief waardoor energieprojecten op land natuur inclusief vorm kunnen krijgen.

Deze beleidswijzigingen worden in de survey herkend als betekenisvolle stappen vooruit. Landelijke stakeholders beoordelen de bijdrage van de PC hierbij overwegend als matig tot redelijk. Dat is deels verklaarbaar gezien de schaal en complexiteit van beleidsveranderingen en de veelheid aan betrokken partijen.

Sommige veranderingen, zoals de introductie van de SCE-regeling en de verankering van energiegemeenschappen in de wet, zijn een direct gevolg van het werk van Energie Samen. Dit werk is gefinancierd vanuit hun eigen middelen, en vonden plaats buiten de werkzaamheden van de PC. Toch komt uit de outcome harvesting en sensemaking naar voren dat deze resultaten niet los te zien zijn van de inzet en aanwezigheid van de PC als geheel. De mogelijkheid voor overheden om in verordeningen een inspanningsverplichting voor 50% lokaal eigendom op te nemen is mede mogelijk gemaakt door de kennis en expertise die in de afgelopen vijf jaar binnen de PC is opgebouwd. Ook was de PC actief aanwezig in beleidswerkgroepen van het ministerie van KGG, waar deze inhoudelijke input direct heeft bijgedragen aan beleidsvorming.

Deze beleidsveranderingen van het afgelopen jaar geven een verschuiving in het speelveld. Door de formele erkenning van energiegemeenschappen en collectieve zeggenschap binnen wet- en regelgeving ontstaat er een steviger institutioneel fundament voor bewonersparticipatie. Dergelijke aanpassingen in beleid en regelgeving maken het op termijn mogelijk dat initiatieven structureel invloed kunnen uitoefenen op de inrichting van het energiesysteem.

Tegelijkertijd plaatsen landelijke stakeholders de kanttekening dat de daadwerkelijke vertaling naar de praktijk deels nog beperkt blijft. Hoewel de contouren van institutionele erkenning nu zichtbaar zijn, is het draagvlak binnen bredere lagen van beleid en samenleving nog niet stevig genoeg verankerd. Zolang uitvoeringsstructuren, cultuur en financiering niet mee-evolueren, blijven initiatieven afhankelijk van lokale context en individuele ambities.

Bijdrage van de PC:

In de opgehaalde outcomes benoemden initiatieven ook expliciet de bijdrage van de PC aan beleidsverandering en praktijkverbetering. Deze bijdragen vonden zowel op inhoudelijk als strategisch niveau plaats, en vormden volgens respondenten een belangrijke randvoorwaarde voor het realiseren van impact.

Genoemde bijdragen zijn onder andere:

- De inzet van extra uren, middelen en kennisproducten: bijvoorbeeld door de Natuur en Milieufederaties (NMF) om de schouw-methodiek door te ontwikkelen tot een helder en toepasbaar instrument met concrete instructies voor facilitators; of voor de onderbouwing en inhoudelijke voorbereiding van agenderingsmomenten.
- Een actieve rol in strategische beleidsbeïnvloeding op thema's zoals lokale zeggenschap, coöperatief eigendom en participatievoorwaarden: bijvoorbeeld door het inbrengen van praktijkkennis uit lokale en regionale trajecten in beleidswerkgroepen, waardoor beleidsvoorstellen beter aansloten bij de realiteit en behoeften op lokaal niveau.

Outcomes | Landelijk beleid wordt aangepast

Outcomes	Energiecoöperatie Vrijstad Energie (Culemborg)		Natuur en Milieu Federatie Drenthe
Wat	Eind 2024 heeft Energie Samen na veel werk gezorgd voor de verankering van Energie gemeenschappen en lokaal eigendom in de nieuwe energiewet	Eind 2019 heeft Energie Samen na veel werk gezorgd voor een specifieke subsidie (SCE) voor energiecoöperaties (en VVEs)	Eind 2024 is de schouw als instrument opgenomen in het landelijk door het ministerie beschikbare kwaliteitsbudget voor het versterken van biodiversiteit bij bestaande en nieuwe zonneparken.
Bewijs	- Energiewet - Notulen gesprekken commissie Tweede Kamer - Minister Klimaat & Groene Groei	- Subsidie reglement bij RVO - PBL (Plan Bureau voor de Leefomgeving) - Notulen gesprekken commissie Tweede Kamer	De document Kwaliteitsbudget van de NP RES waarin verwezen wordt naar de schouw
Bijdrage	Klimaatakkoord gaf basis voor energie coöperaties die nu veelal energiegemeenschappen worden ; EU zichtlijn voor energiegemeenschappen was stevig stimulans ; Net congestie problematiek leidde tot behoefte balanceren zo lokaal mogelijk te organiseren ; Local 4 local project is gestart om mbv energie gemeenschappen maatschappelijke kosten van verzwarende energiewet te minimaliseren ; Draagvlak creëren voor energietransitie omdat impact enorm groot is van de transitie ; effect was doel	Klimaatakkoord bracht coöperaties in stelling maar coöperaties realiseren kleinere projecten met grotere overhead ; effect was doel ; draagvlak creëren voor energietransitie omdat impact van de transitie erg groot is	- Extra uren en middelen, kennisproduct, vanuit de PC voor de NMFD om de schouw op te werken tot een document met heldere instructie voor een facilitator voor het proces. - Presentatie over de schouw op een landelijke PC dag waar oa iemand van NP RES aanwezig was (Peter Derk Wekx, pd.wekx@npres.nl) die dit onderwerp erg interessant vond en daar verder over heeft gecommuniceerd. - Mijn collega Alex de Ruiter NMFG heeft de schouw benoemd in verschillende landelijke werkgroepen over natuurinclusieve grootschalige opwek.
Relevantie	Het realiseren van energiegemeenschappen raakt de kern van de doelen van de PC: lokale betrokkenheid en draagvlak creëren voor de energietransitie. Dit is een blijvende verandering.	De SCE helpt coöperaties om een redelijk rendement op te halen op hun projecten. Zolang de SCE bestaat, wordt dit doel gehaald.	- Met de inzet van de schouw dragen we bij aan de verbetering van samenwerking tussen bewoners en overheden. En draagt de schouw bij aan het beïnvloeden van beleid en wetgeving voor meer burgerkracht. - Met de methode van de schouw leggen we doorlopen participatietrajecten rondom grootschalige energieprojecten met omwonenden bloot. Ervaringen en adviezen nemen we mee naar de RES werkgroepen in de regio en in landelijke gremia. - Met het opnemen in het kwaliteitsbudget is er sprake van langdurig effect (min. 2 jaar).
Extern gevalideerd	Ja	Ja	Nee

3.4 | Effecten op initiatieven

3.4.1 | Initiatieven: aanpak en bevindingen

Wat hebben we onderzocht

In dit hoofdstuk verkennen we welke maatschappelijke veranderingen lokale vertegenwoordigers waarnemen bij initiatieven in hun regio. De nadruk ligt op zichtbare effecten in de praktijk, zoals veranderend gedrag, participatie of lokale impact, en minder op interne werkwijzen of organisatieprocessen. Daarmee hebben we **een effect uit de verandertheorie** onderzocht.

De bevindingen vormen een kleiner, aanvullend onderdeel van de impactanalyse. Ook werden er enkele effecten genoemd in de Outcome Harvesting-sessies die aan dit hoofdstuk zijn toegevoegd.

De belangrijkste bevindingen

Uit de survey blijkt dat veel initiatieven de afgelopen jaren zijn gegroeid in kennis, organisatiekracht en invloed. Vertegenwoordigers geven aan dat zij beter in staat zijn om bewoners te betrekken, projecten te organiseren en aan te sluiten bij gemeentelijk beleid. Ook voelen zij zich vaker erkend als volwaardige gesprekspartner. Deze ontwikkeling draagt bij aan een sterkere positie van bewonerscollectieven in de energietransitie en leidt in sommige gevallen tot structurele samenwerking met gemeenten. Tegelijkertijd blijven er knelpunten bestaan. De ondersteuning is niet overal even stevig of duurzaam, en de mate van invloed verschilt per regio. Er is behoefte aan meer lange termijn financiering, betere afstemming met beleid, en ondersteuning op momenten van groei of herpositionering.

Wat is de bijdrage van de PC?

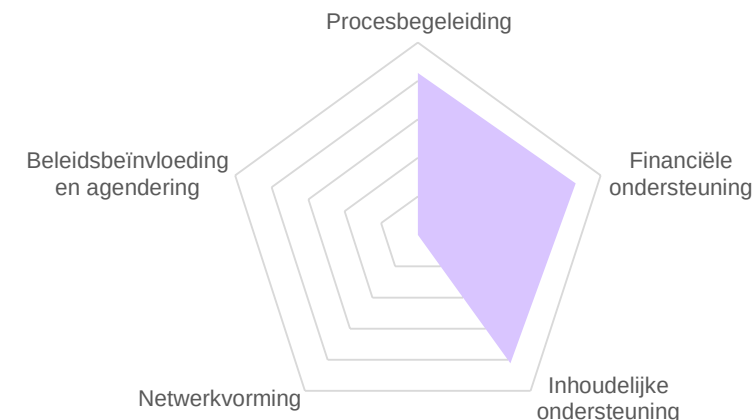
De rol van de PC wordt door lokale vertegenwoordigers duidelijk herkend. Zij waarderen vooral de inhoudelijke ondersteuning (zoals kennisproducten, toolkits en sparring), het faciliteren van onderling overleg, en de praktische hulp bij opstart of doorontwikkeling. Hier speelt financiële ondersteuning een belangrijke rol, waardoor ze gebruik kunnen maken van kennisproducten en een positie krijgen. Daarnaast noemen zij de waarde van procesbegeleiding, het verbinden met gemeenten en het aanreiken van concrete werkvormen. De combinatie van kennis, middelen en netwerk maakt dat veel initiatieven zich niet alleen sterker voelen, maar ook beter zijn ingebed in de lokale context. Daarmee draagt de PC bij aan het vergroten van de slagkracht én de zichtbaarheid van initiatieven in de energietransitie.

Thema verandertheorie:

Er zijn bewonersorganisaties ontstaan die in staat zijn gesteld een volwaardige rol te spelen

Bijdrage PC

■ Landelijke vertegenwoordigers

**Netwerkvorming en Beleid beïnvloeding en agendering waren geen keuze in de multiple-choice.*

3.4.2 | Versterking van initiatieven

Op basis van de survey bij lokale vertegenwoordigers wordt genoemd dat de PC een belangrijke rol speelt in het versterken van lokale initiatieven. Zij geven aan dat de PC een directe en voelbare impact heeft gehad op de ontwikkeling en positionering van initiatieven in hun regio.

Versterking van initiatieven

Ruim **72% van de respondenten** zag dat initiatieven in hun regio direct zijn versterkt dankzij de inzet van de PC. Zij noemen onder andere:

- Professionalisering van wijkinitiatieven, zoals in Zwolle waar sociale netwerken groeien en nieuwe bewoners zich aansluiten.
- Ondersteuning van werkgroepen en VvE's richting aardgasvrij, bijvoorbeeld in Zeeland.
- Het bundelen van regionale krachten in RES-processen en opzetten van windlocaties met lokaal eigendom.
- Verankering van lokaal eigendom in gemeentelijk beleid en kennisdeling over dit thema.
- Meer aandacht voor natuurinclusiviteit bij energie coöperaties.

Een voorbeeld van Energiek Wipstrik wordt genoemd: Dit initiatief kreeg met hulp van een buurtbegeleider de slagkracht om bewoners te activeren, een team te vormen en een inkoopactie te organiseren. Zo groeide een vrijblijvend idee uit tot een sterk sociaal netwerk met blijvende impact op wijkniveau.

Wel wordt benoemd dat de toenemende professionalisering druk legt op vrijwilligers; en dat financiering en ondersteuning essentieel zijn om deze groei vol te houden.

Nieuwe initiatieven ontstaan

De PC blijkt ook een rol te spelen in de oprichting van nieuwe initiatieven: 61% zag in de afgelopen jaren nieuwe initiatieven ontstaan, door de inzet van de PC. Zo leidde het voorbeeld van gezamenlijke inkoopacties tot de oprichting van Platform Duurzaam Zwolle, en groeide Warm Assendorp uit tot een zelfstandige warmtecoöperatie.

Kanttekening omtrent natuurinclusiviteit:

Uit een separaat afgeronde impact meting van Impact House is gebleken dat door de inzet van de PC het bewustzijn en de kennis over natuurinclusiviteit onder initiatieven is toegenomen. Ook zijn er concrete stappen gezet om kaders en randvoorwaarden te formuleren die natuur inclusieve projecten beter ondersteunen. Hierdoor worden niet alleen bewoners geïnspireerd om hun leefomgeving te vergroenen, maar ontstaat er ook een structurele basis voor bredere toepassing van natuur inclusieve maatregelen.

3.4.3 | Veranderende rol van initiatieven

De rol van initiatieven blijkt positief te veranderen. Opvallend hierin is de consensus onder survey respondenten van lokale vertegenwoordigers: **100% ziet een veranderende rol** van initiatieven. Daarbij noemt **95% deze ontwikkeling positief**.

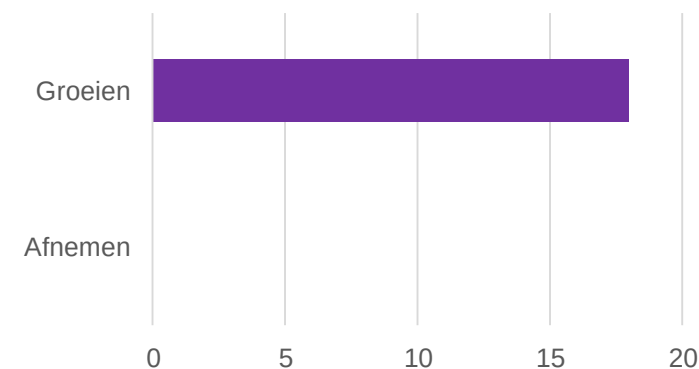
Alle respondenten verwachten dat de rol van initiatieven in de energietransitie zal gaan groeien. Belangrijke redenen zijn:

- Toenemend bewustzijn dat lokaal eigendom cruciaal is voor draagvlak en eigenaarschap.
- De onmisbare rol van initiatieven in het betrekken van bewoners en het realiseren van decentrale oplossingen.
- Gemeenten en ontwikkelaars hebben lokale netwerken nodig om achter de voordeur te komen.
- De energietransitie is niet alleen technisch, maar ook sociaal – initiatieven geven gezicht en vertrouwen aan verandering.

“Gemeenten slagen er niet in bewoners zelfstandig te bereiken. Lokale initiatieven zijn de schakel.” - Lokale vertegenwoordiger regio Utrecht

“De energietransitie is collectiever dan ooit: mensen willen het samen doen en samen besluiten.” - Lokale vertegenwoordiger regio Zeeland

**Verwacht je dat de rol van
bewonersinitiatieven en energiecoöperaties
in de energietransitie zal:**

3.4.4 | Initiatieven sturen meer op wijkaanpak

In de schrijfsessies werd meermaals direct of indirect benoemd dat zij, als initiatieven, anders, en met name meer wijkgericht zijn gaan werken. Waar eerder vooral individueel werd gewerkt, is er de laatste jaren meer sturing op collectieve, gebiedsgerichte verduurzaming, zoals in het voorbeeld hiernaast benoemd.

Deze verschuiving wordt deels toegeschreven aan de financiële ondersteuning en inhoudelijke begeleiding vanuit de PC. De coöperatie geeft aan dat deze bijdrage heeft geleid tot meer focus en capaciteit om wijkgericht te werken, met als gevolg een verbeterde aanpak, intensievere samenwerking met gemeenten en een breder bereik onder bewoners.

Volgens Zeeuwind draagt deze aanpak niet alleen bij aan effectievere communicatie en participatie, maar ook aan een grotere slagkracht richting de uitvoering. Door activiteiten op wijkniveau te bundelen en bewonerscollectieven te organiseren, ontstaat er lokaal eigenaarschap en een sterker draagvlak voor maatregelen zoals isolatie, warmtenetten en gezamenlijke inkoopacties.

Deze werkwijze sluit aan op de logica van de gemeentelijke energietransitie: hoe meer aansluiting op wijkuitvoeringsplannen, hoe groter de kans op integrale uitvoering van beleid en op het benutten van middelen, zoals NIP-gelden.

De financiële bijdrage van de PC heeft hier volgens de betrokken coöperatie een duidelijke rol in gespeeld: het stelde hen in staat om wijkgerichte initiatieven van de grond te krijgen waar gemeenten vervolgens op konden aansluiten. Op die manier kan een initiatief in sommige gevallen fungeren als vliegwiel voor beleidsuitvoering omdat er lokaal al beweging is.

Outcomes	Energiecoöperatie Zeeuwind	
Wat	In 2022 veranderde Energiek Zeeland hun aanpak van individueel naar wijkgericht wat zorgt voor meer verduurzaamde woningen (door een versterkt lokaal gevoel) in provincie Zeeland	Van 2023 tot 2025 is de wijkgerichte aanpak uitgebreid van 2 naar 9 verschillende gemeentes verspreid over Provincie Zeeland
Bewijs	• Rapportage van evaluatie enquêtes dat zijn ingevuld door de deelnemende bewoners ; • Getekende offertes door onze vertrouwde leveranciers ; • Subsidie aanvragen bij de gemeentes ; • Bewoners kunnen vertellen dat ze een maatregel hebben genomen na een energieleanalyse	• Website Energiek Zeeland ; • Website enkele gemeentes ; • Intern aanmeldingsplatform
Bijdrage	De financiële bijdrage vanuit de PC was er meer tijd beschikbaar om de wijkgerichte aanpakken uit te voeren en verbeteren. Voor uitvoeren is tijd nodig voor; 2 informatie bijeenkomsten, aanmelden & uitvoeren energieleanalyses, organiseren van collectieve inkoop/offerte begeleiding	Financiële bijdrage zorgt voor verbetering van kwaliteit van de aanpak, dit zorgt voor meer samenwerkingen met gemeentes
Extern gevalideerd	Ja	Ja

4 | Bijlagen

Bijlage 1 | Bewoners worden bereikt en komen in actie

Outcomes	Duurzaam Peize			Stuurgroep Energietransitie
Wat	Deelnemende bewoners in het dorp Peize ontvangen betrouwbare informatie en durven stappen te ondernemen om hun woning (verder) te verduurzamen, in dit geval offertes van betrouwbare installateurs	Informatie-uitwisseling tussen dorpsgenoten over eigen maatregelen, dit levert betrouwbare informatie	Niet alle bewoners die we willen bereiken worden bereikt.	In de zomer van 2022 is LSA bewoners bij onze wijk betrokken om zoveel mogelijk bewoners mee te krijgen voor isoleren van onze woningen.
Bewijs	Uitvraag bij bedrijven die meededen aan de energiemarkt van begin 2025 -> De aanwezige installateurs hebben aangegeven dat ze aanvragen hebben gehad n.a.v. de energiemarkt.	12 woningen deden mee aan Duurzame huizenroute november 2024	Op de activiteiten komen vooral de bemiddelde en middelbare woningeigenaren die al klimaatbewust zijn.	Door LSA is er gestuurd op communicatie. Daarvoor is een aparte communicatiegroep gevormd. Zij organiseren activiteiten zoals een energiecafé, een Hofkaravaan die door de wijk trekt op een of meer dagen met muziek erbij een brassband of jazzballet, er worden hofvertegenwoordigers gezocht, die per hofje koffiemomenten gaan organiseren.
Bijdrage	De NMF Drenthe heeft de suggestie aangedragen om zo'n energiemarkt te organiseren. De werkgroep heeft dit verder uitgewerkt, en daarbij gebruikgemaakt van een lijst van het Drents Energieloket van betrouwbare bedrijven.	De Huizenroute was een suggestie van NMF Drenthe, die ook begeleid heeft in de logistieke details.	NMF Drenthe blijft meedenken over het bereiken van ook andere inwoners, bv die met een kleinere beurs, of die verduurzaming nog minder op het netvlies hebben. Routes via scholen of verenigingen worden geopperd.	De procesbegeleider van LSA droeg met veel enthousiasme een heleboel voorbeelden aan. Dat werkte echt aanstekelijk, zodat we met haar zijn gaan brainstormen. Ze was heel positief over elke kleine bijdrage waar groepsleden of buurtbewoners mee kwamen. Echt het halfvolle glas ipv het half lege. Dat was heel fijn. ; Er is ook een andere bijdrage, nl die van de gemeente; de gemeente heeft ons als wijk in staat gesteld om bij een viertal woningtypen een energiescan te laten uitvoeren door een door de gemeente aangewezen bedrijf zodat wij weten wat de zwakke plekken/verbeterpunten in onze woningen zijn. De gemeente heeft dit bekostigd.
Extern gevalideerd	Nee	Nee, bewijs aannemelijk	Ja	Nee, bewijs aannemelijk
Oordeel	Positieve bijdrage van de PC middels ondersteuning en begeleiding voor activiteiten bij wijkteams		Volledig onderbouwd door gemeentelijke survey. Meerderheid geeft aan dat zonder PC er minder bewoners zou worden bereikt.	PC levert bijdrage middels begeleiding en financiële bijdrage.

Bijlage 1 | Bewoners worden bereikt en komen in actie

Outcomes	EnergieRijk Houten		Energiecoöperatie Energie-U	Energie Coöperatie Lisse
Wat	Sinds 2024 worden meer dan 30% van bewoners van de Erven maandelijks bereikt via een nieuwsbrief om hen te activeren tot verduurzaming van woning en wijk.	Sinds eind 2024 wordt er een groene daken inkoopactie aangeboden (in aanvulling op de al bestaande collectieve isolatie- en zonnepaneleninkoopacties) voor alle wijken in Houten, startend met de 4 wijken die in 2024 met NMU-gelden begeleid zijn door EnergieRijk Houten.	Sinds 2023, start buurtaanpak Participatiecoalitie, is er in veel Utrechtse buurten een groep mensen en activiteit van medebewoners op woningverduurzaming.	Bewoners hebben op 28 januari en 14 februari twee voorlichtingsavonden van het Buurkrachtteam bijgewoond om ze voor te lichten over HR++ glas om drempels zoals "bij wie en wat kost het" weg te nemen.
Bewijs	- Bij x adressen is de enquête persoonlijk afgeleverd, meer dan 30% van de bewoners hebben deze ingevuld in 2024. - Er zijn x (mail)adressen uit de Erven toegevoegd aan de database van EnergieRijk Houten, die maandelijks een nieuwsbrief ontvangen. - Er is een webpagina met voortgang en resultaten op de Erven-wijkpagina op het web: https://energierijkhouten.nl/mijnbuurt/energierijke-erven/.	Concrete groene daken inkoopactie die nu het hele jaar doorloopt voor heel Houten.	- Websites van de buurtinitiatieven. - Website Energie-U. - Overeenkomsten tussen Energie-U en diverse buurtgroepen over samenwerking, budget en resultaatverwachting. - Verslagen inclusief foto's van buurtbijeenkomsten en energiecafés.	In april hebben ca. 35 woningeigenaren in Lisse de bestelling geplaatst voor nieuw HR++ glas. De woningen worden deze en volgende weken voorzien van dit nieuwe isolerend glas. De investering varieert tussen de € 750 en € 12.000 per woning.
Bijdrage	NMU-gelden hebben EnergieRijk Houten geholpen om een wijkteam te initiëren in de Erven. Dit team heeft vervolgens via een enquête, persoonlijk afgeleverd van deur tot deur, meer dan 30% van de wijk bereikt. EnergieRijk heeft dit team verder kunnen begeleiden naar vervolgvactiteiten, zoals een isolatie-avond en collectieve inkoopactiviteiten.	NMU-gelden hebben EnergieRijk Houten geholpen deze inkoopactie op te starten voor de 4 betrokken wijken in 2024. Inmiddels heeft heel Houten hier profijt van.	Door budget Participatiecoalitie kon Energie-U het werk in veel buurten starten en voortzetten. Dat was anders niet gebeurd. Voorheen werkten we vooral stadsbreed, met individuele huishoudens, en op enkele plekken met georganiseerde groepen. Dat er zo groepen ontstonden of werden versterkt, was onze bedoeling. Goed om te zien dat dat goed uitpakte. Ook waren enkele buurtgroepen om andere redenen gestart. De gemeentelijke aardgasvrij-aanpak zorgde in enkele delen van de stad ook voor het ontstaan van buurtgroepen.	Door eerst te analyseren welke interesses de bewoners in de wijk hebben, konden we als Buurkracht team deze mensen motiveren om deel te nemen aan de voorlichtingsavonden. We hebben stapsgewijs de aanwezigen voorgelicht over het waarom, het effect wat verwacht kon worden. En daarna aangegeven hoe we tot de selectie van de leverancier zijn gekomen. Vervolgens konden de woningeigenaren met vertrouwen de opdracht plaatsen bij deze leverancier. Door de collectieve inkoop werd het een investering met een gunstige prijs. De gemeente startte (toevalligerwijs) parallel hieraan met een lokale isolatie subsidie waardoor de investering nog gunstiger werd.
Extern gevalideerd	Nee, bewijs aannemelijk	Ja	Nee, documenten aannemelijk	Nee, bewijs aannemelijk
Oordeel	Door gemeentes wordt niet onderbouwd dat dit door bijdrage PC komt. Wordt voornamelijk toegeschoven aan activiteiten van gemeente zelf. Quote over inkoop acties. Soms wordt het gezien bij bewonersinitiatieven maar geen zicht op bijdrage PC, en tegenvallende resultaten. Wel wordt er verwacht dat concrete resultaten nog zullen komen n.a.v. samenwerking met bewonersinitiatieven.			

Bijlage 1 | Bewoners worden bereikt en komen in actie

Outcomes	Stuurgroep Energietransitie	Buurtteam Kloetinge	Energiecoöperatie Energie-U	Buurtteam Lisse
Wat	Sinds september 2020 is door een vijftal buurtbewoners een Stuurgroep Energietransitie gevormd die voor de wijk Kantershof in Amsterdam Zuidoost onderzoekt wat er nodig is om van het gas af te kunnen gaan, zodat onze hele wijk hieraan mee kan doen.	Sinds februari 2024 werkt het buurtteam Kloetinge, met hulp van Buurkracht, aan het versnellen van de energietransitie in ons dorp. We doen dat door te inventariseren welke actie gewenst zijn, vervolgens wordt een actie opgezet waarbij we de buurtbewoners zo goed mogelijk informeren en zo goed mogelijk proberen te ontzorgen door op zoek te gaan naar de beste aanbieder. Door dat het buurtteam onderdeel is van de buurt ontstaat er sneller een vertrouwensrelatie dan wanneer de gemeente de bewoners benadert	Sinds 2023 is er bij Energie-U budget via de Participatiecoalitie gekomen voor lokaal buurtwerk, er zijn mensen nodig voor uitvoering, die zijn we gaan zoeken, in eigen huis en buiten, en die vonden we.	Sinds de start van het Buurtteam zijn er flyer-acties en een tweetal informatieavonden georganiseerd voor geïnteresseerden uit de wijken (+/- 150) met als resultaat het starten van een inkoopactie HR++ glas.
Bewijs	We hebben nu een groep van 80 mensen die geïnteresseerd is in te nemen maatregelen. Zij hebben zichzelf op een lijst gezet. Er is een nieuwe webpagina in de maak, speciaal voor energietransitie Kantershof.	- In de zomer van 2024 is een bijeenkomst voor een zonnepanelenactie opgestart daar kwamen 15 deelnemers op af. De opkomst viel ons wat tegen maar het resultaat was heel goed. 13 deelnemers hebben dat jaar zonnepanelen aangeschaft en twee aanvragen staan nog open - Op 14 april hebben we een tweede bijeenkomst georganiseerd voor woningisolatie (vloer, gevels, dak, glas en Sedum daken. Daar was de opkomst ca 20 personen die met elkaar geïnteresseerd waren in 29 producten.	Opdrachten aan zzp-ers.	Er is documentatie beschikbaar in de vorm van presentaties, flyers, lantaarnpaal borden etc. Daarnaast waren op de informatieavonden sprekers (deskundigen) op het vlak van warmtepompen en HR++ glas en subsidies aanwezig.
Bijdrage	De LSA projectbegeleider heeft tijdens een grote buurtbijeenkomst via een spelvorm in groepjes mensen met elkaar in contact gebracht die anders niet zo gemakkelijk zouden praten met elkaar.	Wij worden daarbij begeleid door Buurkracht. Zonder de ondersteuning (met kennis, ervaring en alle faciliteiten die buurkracht te bieden heeft) van Johan van der Velde van Buurkracht was het initiatief zeer waarschijnlijk gestopt. op enig moment leek het "trekken aan een dood paard"doordat er in onze directe kring te weinig animo leek te zijn. We hebben met Buurkracht toen een enquête uitgezet. De respons was dusdanig interessant dat we toen besloten toch door te gaan en zijn toen de zonnepanelenactie gestart ; Johan onderhield ook de contacten met de gemeente. Door de wethouder en enkele ambtenaren ook uit te nodigen voor de avondbijeenkomst ontstond bij het team, de buurtbewoners en de wethouder en ambtenaren veel meer betrokkenheid en zou je kunnen stellen dat hier het beleid van de gemeente werd geconcretiseerd.	Door budget Participatiecoalitie (Energie Samen) konden we mensen die al bij Energie-U werkten meer/ander werk bieden en konden we ook ons team versterken met nieuwe mensen. Volledig verwacht effect. Er zijn ieder jaar wel mensen die nieuw aanhaken en soms mensen die afhaken. De buurtaanpakken gaven wel een nieuwe of extra impuls.	Buurkrach heeft de flyers, lantaarnpaalborden en bijeenkomst locaties geregeld
Extern gevalideerd	Nee, documenten aannemelijk	Ja	Nee, bewijs aannemelijk	Ja
Oordeel	PC levert bijdrage middels begeleiding en financiële bijdrage.	Deels toegeschreven, weinig zicht op. Enkele doen mee aan training, rol is in sommige gemeenten minder.	PC levert bijdrage middels begeleiding en financiële bijdrage.	

Bijlage 2 | Gemeenten: versterkte samenwerking

Outcomes	Duurzaam Peize	Energiecoöperatie Energie-U uit gemeente Utrecht	Regiegroep Duurzaam Vledderveen	
Wat	Vertrouwen in de werkgroep vanuit de gemeente is gegroeid en verstevigd.	Eind 2024 ging de belangstelling/interesse/nieuwsgierigheid van gemeente Utrecht in het werk van Energie-U op het gebied van woningverduurzaming van heel laag naar vrij hoog.	Gemeente heeft een breder beeld van wat bewonersparticipatie is en hecht hier waarde aan.	Meer gelijkwaardigheid in de samenwerking tussen gemeente en project/werkgroep. Van consulteren naar meer samenwerken. Daardoor kunnen we veel meer uitdragen op de gemeente stadskanaal waarmee we een samenwerkingsovereenkomst hebben – en dat is ook een verandering – hoe krijg je bewoners mee “het is ook mijn probleem”
Bewijs	Financiële toezegging door gemeente i.s.m. energiecoöperatie	- Overleg tussen gemeente en Energie-U met flink gevulde kaart aan de muur (fotobewijs). - Serie gesprekken over samenwerking tussen gemeente, NMU, Buurkracht en Energie-U. - Documenten uitgewisseld met lijsten met buurten en werkwijze samenwerking. - Budget toegezegd door gemeente plus subsidieregeling, e.e.a. nog uit te werken, nog niet tastbaar nu.	Gemeente Stadskanaal heeft subsidie ter beschikking gesteld voor het betrekken van bewoners bij de energietransitie en daarvan leren (wat werkt wel en wat niet). Nu ook verlengd voor tweede jaar.	"Wethouder met klimaat als 2 beleidsmedewerkers op beleidsterrein duurzaamheid en het is ook wel eens benoemd"
Bijdrage	Werkgroep heeft onduidelijkheid aangekaart bij de gemeente. Vervolgens heeft Energiecoöperatie Noordseveld toegezegd om de kosten van de activiteiten (zaalhuur, drukwerk, advertenties) in de toekomst te dragen.	"Door budget via de Participatiecoalitie (Energie Samen) ging Energie-U in veel buurten aan het werk. Ook NMU en Buurkracht gingen in enkele buurten werken. Dat wekte de interesse van de gemeente. Dat was wel iets waar we op hoopten en wat we nodig hadden want de relatie was niet meer goed genoeg. Ook mislukte de poging van Utrecht om Overvecht-Noord aardgasvrij te krijgen en liep de gemeentelijke aanpak rondom stadsverwarming vast, waardoor binnen de gemeente ook een verandering van blik en werkwijze plaatsvond."	LSA nam deel aan bepaalde overleggen en kon dit verschil goed benoemen naar gemeente. Zonder die bijdrage was dat effect sowieso minder geweest.	Telkens weer de posities benoemen die ieder heeft tegen jullie. Dat maakt emij zekerder en de andere zijn op een ander denkspoor gekomen en dat maakt de samenwerking makkelijker, een faciliterende rol. LSA is ook aangehaakt bij bijeenkomsten en heeft dat ook kunnen benoemen naar de gemeente. En dat maakt meer indruk dan een bewoner.
Extern gevalideerd	Ja	Ja	Ja	Ja
Oordeel	Effect vindt plaats. Survey van gemeente onderbouwt dat PC hier aan bijdraagt d.m.v. energiecoöperaties ondersteunen en kennis overdragen.			

Bijlage 2 | Gemeenten: versterkte samenwerking

Outcomes	Energiek Zeeland	Buurtvereniging Zanbewoners	EnergieRijk Houten	NMF Drenthe
Wat	Sinds 2025 zijn vrijwilligers van Energiek Zeeland gestart met het begeleiden van energiecoaches in het dorp Heinkenszand, waardoor meer bewoners hulp krijgen bij het verduurzamen van hun woning	In 2024 en 2025 verduurzamen twee verschillende woningbouw corporaties ruim 300 huurwoningen Proeftuin 't Zand in buurt 't Zand in Den Bosch.	Sinds begin 2024 is projectteam 'Buurtwarmte doen we samen' (met actieve bewonerteams uit 4 wijken in Houten) actief in het onderzoeken en realiseren van een collectief ZLT-bronnet voor deze 4 wijken, om aardgasvrij te worden binnen enkele jaren, om zoveel mogelijk bewoners te includeren en netcongestie te vermijden.	In 2024 heeft de gemeente Coevorden de groep bewoners uit Steenwijkmoer toegezegd een aantal aanpassingen door te voeren bij het zonnepark naar aanleiding de adviezen die de bewoners hebben benoemd bij het doorlopen van de schouw.
Bewijs	Rapportages van energiecoaches + feedback bewoners	"Website proeftuin 't zand - Gemeente projectleider proeftuin 't zand – Robin van der Sande - Project manager Zayaz en penvoerder andere twee corporaties in Proeftuin 't Zand – Richard van Maarschalkerwaard	- Er is een projectteam van 18 mensen, uit 4 wijken, met warme cirkels van vrijwilligers in iedere wijk. - Er is een eerste projectdocument voor de initiatiefase (model buurtwarmte Energie Samen) geschreven. Dit heeft geleid tot nieuwe begeleiding door Energie Samen in 2025 voor een aanvraag bij het Ontwikkelfonds Warmte. - Ook zijn er aanvullende gelden aangevraagd en toegekend bij andere financiers. Alle activiteiten staan beschreven op deze pagina: https://energierijkhouten.nl/buurtwarmtedoenwesamen/	Nieuwsbericht op de website van NMF Drenthe, die we hebben opgesteld naar aanleiding van de mail die we van de groep bewoners kregen. Misschien staat er zelfs op de kruising wel een spiegel voor verkeersveiligheid.
Bijdrage	Energiek Zeeland heeft dit project samen met gemeente Borsele gecoördineerd / vrijwilligers begeleid / aanpak ontwikkeld, door een goed samenwerking werkte dit positief bij de aanmeldingen en kwamen er meer aanmeldingen dan verwacht	Eind 2019 een meerdaagse cursus van Buurtwarmte (energie Samen) aan 5 buurt initiatieven in Den Bosch, waarvan eentje vanuit buurt 't Zand. Deze laatste diende mede hierdoor in mei 2020 samen met gemeente 's-Hertogenbosch een succesvolle proeftuin Aardgasvrije wijken aanvraag in bij het ministerie. Gemeente 's-Hertogenbosch had de ambitie voor een proeftuin aardgasvrije wijk aanvraag reeds al geformuleerd en budget beschikbaar gesteld en een project aanjager om 5 verschillende buurten te activeren in 2019. Deze project aanjager heeft de buurtwarmte training georganiseerd en gefinancierd vanuit het beschikbaar gestelde budget. In 2022 is vanuit Energie Samen ook externe ondersteuning ingehuurd door de project groep ter ondersteuning van Ecozand (bewoners initiatief).	NMU-gelden hebben geholpen om 1. de bewonerteams van een eerste wijk te begeleiden bij de start van het warmteproject, 2. bewonerteams uit andere wijken aan elkaar te verbinden, 3. het grote team te begeleiden gedurende 2024, 4. nieuwe (financiële en technische onderzoeks-) kansen en stakeholders aan het projectteam te verbinden	Uren in 2023 en 2024 (PC RES) voor de NMFD voor het ontwikkelen van een methodiek en deze op vier plekken in Drenthe te kunnen doorlopen.
Extern gevalideerd	Nee, documenten aannemelijk	Nee, documenten aannemelijk	Nee, documenten aannemelijk	Ja
Oordeel	De Participatiecoalitie speelt een rol in voorbereidingen, tools en voorbeelden om dit te ondersteunen. De externe validatie is niet specifiek getoetst, maar de lokale vertegenwoordigers hebben aangegeven dat de Participatiecoalitie een grote rol speelt in het netwerk van initiatieven, bewoners, en gemeentes die anders een minder grote rol zou hebben gespeeld.			

Bijlage 3 | Gemeenten: beleid wordt aangepast

Outcomes	Grunneger Power	Energie coöperatie Bodegraven-Reeuwijk	Energie Coöperatie Lisse
Wat	Eind januari 2025 heeft de gemeenteraad in Groningen een motie over het betrekken van energie-initiatieven aangenomen	In 2024 hebben vijf gemeenten in Midden-Holland het lokaal beleidskader Lokaal Eigendom vastgesteld.	In het afgelopen jaar heeft de Energie Coöperatie Lisse met argumenten gemotiveerd waarom een natuurinclusief zonnepark wenselijk is in de gemeente voor grootschalige groene energieopwekking op een voormalige vuilstortplaats. De gemeente staat nu positief ten opzichte van het principeverzoek.
Bewijs	De motie zit in het politiek archief	Respectievelijke raadsbesluiten in de gemeenten: Gouda, Waddinxveen, Zuidplas, Krimpenerwaard en Bodegraven-Reeuwijk.	De gemeente heeft in een brief geantwoord dat ze positief staan ten opzichte van het principeverzoek. En in de brief wordt aangegeven wat de randvoorwaarden zijn om hieraan te kunnen voldoen.
Bijdrage	Door de financiële bijdrage vanuit de PC hebben we ons team kunnen uitbreiden waardoor we nog actiever hebben kunnen zijn in de wijken via bewonersbijeenkomsten, koffie-karmomenten en overige activiteiten. Mede hierdoor is ons ledenaantal enorm gestegen waardoor we meer draagvlak hebben binnen de gemeente en de politiek niet om ons heen kan	Input Energie Samen en PC voor gebruik in de stuurgroep RES MH en werkgroepen RES MH (Webinars, Handreikingen voor ambtenaren, Spiekbriefjes voor gemeenteraadsleden, etc). Hiermee is de "branding" van het begrip Lokaal Eigendom goed ondersteund.	Door de presentie van de energie coöperatie Lisse werd een commissie van de gemeenteraad voorgelicht over het plan. Deze commissie heeft een positief advies intern gegeven en dit resulteerde in de positieve reactie van de gemeente op het principeverzoek.
Extern gevalideerd	Ja	Ja	Ja
Oordeel	Deels onderbouwd. Effect vindt plaats maar bijdrage wordt maar gedeeltelijk toegeschreven.		

Bijlage 4 | Versterkte regionale samenwerking

Outcomes	Energie coöperatie Bodegraven-Reeuwijk
Wat	In 2025 hebben 10 bestaande lokale energiecoöperaties de intentieovereenkomsten getekend om te komen tot de regionale koepel Midden-Holland.
Bewijs	De getekende IOK's , subsidietoekenning provincie ZH
Bijdrage	Energie Samen Zuid-Holland ondersteund actief met materiaal (statuten, presentaties, etc). Daarnaast stellen de koepels regio Rijnmond en Rijnland Energie hun statuten en HRR beschikbaar.
Relevantie	Samenwerking lokale coöperaties en de mogelijkheid grootschaliger projecten op te pakken of te participeren in projecten van commerciële ontwikkelaars. De start wordt verwacht medio 2025.
Extern gevalideerd	Ja
Oordeel	Dit wordt deels tot volledig gezien door landelijke partijen. Dit gebeurt bijvoorbeeld ook in Zuid-Holland. Dit wordt gedeeltelijk ingeschat door de bijdrage van de PC.

Bijlage 5 | Landelijk beleid wordt aangepast

Outcomes	Energiecoöperatie Vrijstad Energie (Culemborg)		NMF Drenthe
Wat	Eind 2024 heeft Energie Samen na veel werk gezorgd voor de verankering van Energie gemeenschappen in de nieuwe energiewet	Eind 2019 heeft Energie Samen na veel werk gezorgd voor een specifieke subsidie (SCE) voor energiecoöperaties (en VVEs)	Eind 2024 is de schouw als instrument opgenomen in het landelijk door het ministerie beschikbare kwaliteitsbudget voor het versterken van biodiversiteit bij bestaande en nieuwe zonneparken.
Bewijs	- Energiewet - Notulen gesprekken commissie Tweede Kamer - Minister Klimaat & Groene Groei	- Subsidie reglement bij RVO - PBL (Plan Bureau voor de Leefomgeving) - Notulen gesprekken commissie Tweede Kamer	De document Kwaliteitsbudget van de NP RES waarin verwezen wordt naar de schouw
Bijdrage	Klimaatakkoord gaf basis voor energie coöperaties die nu veelal energiegemeenschappen worden ; EU zichtlijn voor energiegemeenschappen was stevig stimulans ; Net congestie problematiek leidde tot behoefte balanceren zo lokaal mogelijk te organiseren ; Local 4 local project is gestart om mbv energie gemeenschappen maatschappelijke kosten van verzwarende energiewet te minimaliseren ; Draagvlak creëren voor energietransitie omdat impact enorm groot is van de transitie ; effect was doel	Klimaatakkoord bracht coöperaties in stelling maar coöperaties realiseren kleinere projecten met grotere overhead ; effect was doel ; draagvlak creëren voor energietransitie omdat impact van de transitie erg groot is	- Extra uren en middelen, kennisproduct, vanuit de PC voor de NMFD om de schouw op te werken tot een document met heldere instructie voor een facilitator voor het proces. - Presentatie over de schouw op een landelijke PC dag waar oa iemand van NP RES aanwezig was (Peter Derk Wekx, pd.wekx@npres.nl) die dit onderwerp erg interessant vond en daar verder over heeft gecommuniceerd. - Mijn collega Alex de Ruiter NMFG heeft de schouw benoemd in verschillende landelijke werkgroepen over natuurinclusieve grootschalige opwek.
Relevantie	Het realiseren van energiegemeenschappen raakt de kern van de doelen van de PC: lokale betrokkenheid en draagvlak creëren voor de energietransitie. Dit is een blijvende verandering.	De SCE helpt coöperaties om een redelijk rendement op te halen op hun projecten. Zolang de SCE bestaat, wordt dit doel gehaald.	- Met de inzet van de schouw dragen we bij aan de verbetering van samenwerking tussen bewoners en overheden. En draagt de schouw bij aan het beïnvloeden van beleid en wetgeving voor meer burgerkracht. - Met de methode van de schouw leggen we doorlopen participatietrajecten rondom grootschalige energieprojecten met omwonenden bloot. Ervaringen en adviezen nemen we mee naar de RES werkgroepen in de regio en in landelijke gremia. - Met het opnemen in het kwaliteitsbudget is er sprake van langdurig effect (min. 2 jaar).
Extern gevalideerd	Ja	Ja	Nee
Oordeel	Wordt grotendeels tot volledig onderbouwd door survey. Deze verandering wordt ook positief toegeschreven aan bijdrage PC. Survey laat zien dat PC zorgt voor verankering in nationaal beleid.	Los getrokken effect. Dit is wel bijna geheel volledig onderbouwd, inclusief bijdrage PC. 1 quote positief.	Document niet gezien maar aan te nemen dat dit onderbouwd is

Colofon

Deze publicatie is opgesteld door Impact House – Grant Thornton, in opdracht van de Participatiecoalitie. De rapportage wordt altijd in volledigheid gedeeld, om zo onzorgvuldige interpretatie van conclusies te voorkomen.

Auteurs

Marrit Bolwerk,
Kim Labruijere &
Roos de Raadt

Beeldgebruik

De foto's zijn afkomstig uit de stockphoto's.

Meer informatie over deze publicatie

Heeft u vragen naar aanleiding van deze publicatie? Neem dan gerust contact met ons op.

Impact House – Grant Thornton

Marrit Bolwerk | Senior Impact Consultant
Marrit.bolwerk@nl.gt.com
www.grantthornton.nl

